لمانځه ته د تللو
پر مهال آداب

د شيخ الاسلام؛ نوميالي(نامتو او مشهور عالم) او مجدد

(چې پخپل دور کې يې اسماني دين بيان کړ)

امام شيخ محمد بن عبد الوهاب - رحمه الله-

(ليکنه)

شركاء التنفيذ:

دار الإسلام | جمعية الربوة | رواد الترجمة | المحتوى الإسلامي

يتاح طباعة هذا الإصدار ونشره بأي وسيلة مع الالتزام بالإشارة إلى المصدر وعدم التغيير في النص.

Telephone: +966114454900

ceo@rabwah.sa

P.O.BOX: 29465

RIYADH: 11557

www.islamhouse.com

باب دی په بیان د ادابو کې لمانځه ته د تللو پر مهال.

په اوداسه کې او په عاجزئ شره وتل سنت دي د پیغمبر-صلی الله علیه وسلم- د دې وینا د وجهې: کله چې یو ستاسې څخه په ښایسته طریقې سره اودس وکړي، بیا مسجد ته د تللو قصد وکړي، نو ګوتې دې یو بل کې سره نه ورکوي؛ ځکه چې دی په لمانځه کې دی. کله چې د کور څخه وځي دا دعا دی ووایې اګر که لمانځه ته هم نه وځي(په مدد د نوم د الله، په الله مې ایمان راوړی،په الله ځان بچ کوم،الله ته مې ځان سپارلی،نشته اړول د ګناه څخه او نشته طاقت په نیکی مګر د الله په مدد، ای الله پناهي نیسم تا پورې له دې

چې بل څوک بې لارې کړم او یا پخپله بې لارې شم، او یا بل څوک وخیوم او یا خپله وخویږم،او یا په بل چا ظلم وکړم او یا په ما ظلم وکړای شي،او یا د بل چا د جاهل کولو باعث شم او یا بل څوک زما د جاهل کولو باعث شي، په پوره سکون او عزت سره دی روان شي د رسول الله -صلی الله علیه و سلم-د دې وینا له امله: کله مو چې اقامت واوریده، نو (مسجد) ته په عاجزۍ سره لاړ شئ، کوم رکعتونه مو چې (د امام سره) لاندې کړل ویې کړئ او کوم چې درڅخه تیر شوي وو نو پوره یې کړئ. او (باید د تګ پر مهال) میده مزل وکړي او ودې وایې: اللّٰهُمَّ إني أسألك بحق السائلين عليك وبحق ممشاي هذا فإني لم أخرج أشراً ولا بطراً ولا رياء ولا

سمعة خرجت اتقاء سخطك وابتغاء مرضاتك أسألك أن تنقذني من النار وأن تغفر لي ذنوبي جميعاً إنه لا يغفر الذنوب إلا أنت ويقول : (اللّٰهُمَّ اجعل في قلبي نوراً وفي لساني نوراً واجعل في بصري نوراً وفي سمعي نوراً وأمامي نوراً وخلفي نوراً وعن يميني نوراً وعن شمالي نوراً وفوقي نوراً وتحتي نوراً اللّٰهُمَّ أعطني نوراً).

کله چې مسجد ته ورسيده ورته مستحب دي چې (د ننوتلو پر مهال) ښى پښه مخکې کړي او ووايي: (بسم الله أعوذ بالله العظيم وبوجهه الكريم وسلطانه القديم من الشيطان الرجيم اللّٰهُمَّ صل على محمد اللّٰهُمَّ اغفر لي ذنوبي وافتح لي أبواب رحمتك).

او **د راوتلو پرمهال** به چپه پښه مخکې کوي او وايي:

(وافتح لي أبواب فضلك).

او کله چې مسجد ته ننوت نو ندې کښیني تر دې چې دوه رکعته لمونځ وکړي؛ (دليل يې د) پيغمبر صلى الله عليه وسلم دا قول دی: **(کله چې يو کس ستاسې نه مسجد ته ننوت نو ندې کښېني تر دې چې دوه رکعته لمونځ وکړي)** او د الله په ذکر دې ځان مشغول کړي او يا دې چپ پاتې شي او په دنيوي خبرو کې دې نه اخته کيږي، تر څو چې دی پدې حالت کې وي نو دا په لمانځه کې دی، او پرښتې ورته بخښنه غواړي، تر دې چې څوک ازار نه کړي او يا بې اودسه نه شي.

****

باب دى د لمانځه د طريقې په اړه

مستحب دي چې د اذان کوونکي لدې وينا سره: قد قامت الصلاة لمانځه ته پورته شي که چيرته امام په جومات کې و، او که نه و نو هغه مهال چې امام وګوري، امام احمد ته وويل شو: آيا له تکبير څخه وړاندې څه وايې؟ ويې ويل: نه، ځکه چې له نبي صلى الله عليه وسلم څخه څه ندي راغلي او نه يې له کوم صحابي څخه (پدې اړه) څه راغلي دي، بيا به امام صفونه داسې برابر کړي چې اوږه له اوږې او ښنګرى له ښنګري سره (ونخلوي).

او سنت دي چې لومړى اول صف او وروسته نور پوره شي، مقتديان سيده ودرول شي، تر منځه يې تش

ځایونه ډک شي، او په هر صف کې ښی لوری غوره دی، او امام ته نږدې ودریدل (هم) غوره دی، (دلیل) یې د پیغمبر - صلى الله عليه وسلم - دا قول دی: (عاقلان او بالغان (لویان) خلک دې ماپسې نږدې ودریږي) د نارینه و لپاره غوره صفونه لومړي او بد یې وروستي دي، او د ښځینه و لپاره غوره صفونه ورستي او بد یې لومړي دي.

بیا به د ودریدو پر مهال (که ودریدی شو) "الله أكبر" ووایي: لدې پرته بل څه ترې نه منل کیږي. او په (الله اکبر) سره د لمانځه په پیلولو کې حکمت دا دی چې د هغه چا لویې را په زړه کړي چې په وړاندې یې ودریږي، نو عاجزي ورته وکړي، که چیرته یې د الله

اکبر همزه اوږده کړه او یا یې د اکبر پر ځای إکبار ووېل: لمونځ یې نه صحیح کیږي. ځکه چې به تحریمه تکبیر په زړه کې وایي او ژبه به پرې نه خوځوي او د ده لپاره د قراءت، تسبیح او لدې پرته د نورو ټولو همدا حکم دی.

او **سنت دي چې امام تکبیر په زوره ووايي**، دلیل یې د پیغمبر - صلی الله علیه وسلم - دا قول دی:

(کله چې امام تکبیر وکړ، نو تاسې هم تکبیر وکړئ)

او د سمع الله لمن حمده په اړه پیغمبر صلی الله علیه وسلم ویلي:

(او کله چې (امام) سمع الله لمن حمده ووېل، نو تاسې ربنا ولك الحمد". ووایئ.

او مقتدي او منفرد به (تڪبير) په پته وايي او دواړه لاسونه به پداسې حال کې پورته کوي چې ګوتې يې خلاصې او يو بل ته نږدې کړې وي او د لاسونو ورغوي به يې د قبلې لورې ته کړې وي بيا به يې تر اوږو پورته کړي که چېرته کوم عذر و نه لري او پورته به يې کړي، پدې سره د ده (لمونځ کوونڪي) او د ده د رب تر منځ د پردې پورته کېدلو ته اشاره ده، لکه څرنګه چې مسواکې ګوته (څوځولو) کې د الله تعالی يووالي ته اشاره ده، بيا به خپل ښی لاس له چپ مړوند څخه تاو کړي او لاسونه به د خپل نوم نه لاندې کيږدي (دا قول مرجوح دی بلکه د نامه د پاسه به يې کيږدي) چې معنا يې د ده د رب په وړاندې عاجزي ده. او ورته

مستحب دي چې د لمانځه په ټولو حالاتو کې د سجدې ځای ته وګوري پرته له تشهد څخه، (ځکه په تشهد کې به) خپلې مسواکې ګوتې ته ګوري. بیا په پټه سره استفتاح (سبحانك اللّٰهُمَّ وبحمدك) وايي، او د سبحانک اللّٰهُمَّ معنا داسې ده چې: داسې پاکي دې بیانوم لکه څرنګه چې ستا د شان او شوکت سره ښايي، او د (وبحمدک) په اړه ویل شوي چې معنا يې: حمد او ثنا دواړه دې یو ځای بیانوم (وتبارک اسمک) یعني برکت ستا په یادولو سره لاس ته راځي.

(وتعالی جدک) او د قدر وړ ده لویي ستا (ولا اله غیرک) یعني په زمکه او آسمان کې ستا څخه پرته بل څوک په حقه د عبادت وړ نشته ای الله، او د لمانځه

پرانسته (استفتاح) په تولو هغو دعاو روا ده چې حديثو
کې راغلي دي.

بيا په پټه سره تعوذ (داسې) وايي: **أعوذ بالله من
الشيطان الرجيم** او له راغلو الفاظو څخه يې چې په هر
يو سره تعوذ ووايه غوره ده، بيا په پټه سره **بسم الله** وايي،
او هغه (**بسم الله**) نه له فاتحې او نه له کوم بل سورت
څخه (آيت) دی، بلکه هغه له فاتحې څخه وړاندې د
قرآن يو آيت دی او همدا رنګه د هرو دوو سورتونو تر
منځ يو آيت دی پرته د براءت او الانفال له سورتونو
څخه.

د هر لیک په پیل کې یې لیکل مستحب دي لکه
څرنګه چې سلیمان علیه السلام لیکلي وه، او لکه
څرنګه به چې نبي - صلی الله علیه وسلم - کول.

او د ټولو کارونو په پیل کې یې یادونه کیږي،(څکه) په
هغې سره شیطان شړل کیږي.

احمد ویلي: (بسم الله) به نه له شعر څخه وړاندې او نه
به ورسره یو ځای لیکل کیږي.

بیا فاتحه په مرتب، پرلپسې او ټینګه لوستل کیږي، او
هغه په هر یو رکعت کې یو رکن دی لکه څرنګه چې
په حدیث کې دي : صحیح ندی لمونځ د هغه چا چې
فاتحة الکتاب(الحمد لله) نه لولي.

او د قران اصل/ مور بلل کيږي ځکه پدې کې الهيات (د توحيد بيان)، معاد (دوباره ژوند)، نبوات او د قدر اثبات دی، دوه لومړي آيتونه يې په الهياتو او (مالک يوم الدين) په معاد (بيا ژوندون) باندې دليل دی.

مونږ يوازې ستا عبادت کوو او يوازې له تا څخه مرسته غواړو.

دا په امر، نهي او توکل او اخلاص دلالت کوي او دا تول بايد يوازې الله تعالی لره وي، او پدې کې پاملرنه ده سمې لارې او د هغې خاوندانو ته او هغه خلک چې پيروي يې کيږي او همدا رنګه ناسمې او لاروړکی ته پاملرنه ده (چې ځان ترې وژغورل شي) همدا رنګه مستحب دي چې له هر آيت سره يې ودريږي، ځکه

چې پیغمبر - صلى الله عليه وسلم (همداسې) لوستلې ده او دا په قرآن کې (د معنی له اړخه) تر ټولو ستر سورت دی او په آیتونو کې آیت الکرسی تر ټولو ستر آیت دی.

(په فاتحه کې) یوولس شدونه راغلي دي، او په تشدید کې له حد نه اوختل مکروه دي او همدارنګه په مد کې افراط کول، نو کله یې چې(فاتحه) تر پایه ولوسته بیا دې له لږ ځنډ وروسته آمین وواېي، تر څو ښکاره شي چې دا (امین) له قرآن څخه ندی او معنا یې: ای الله قبول یې کړه ده ، امام او مقتدیان به یې یو ځای په لوړ اواز سره وايي.

په جهري لمونځونو کې له فاتحې څخه وروسته د (لنډ مهال لپاره) د امام چپ پاتې کېدل مستحب دي، دليل يې د سمرة حديث دی، او په ناپوهه يې زده کړه لازم ده که چيرته يې د ورتيا سره زده نه کړه؛ لمونځ يې نه صحيح کيږي، او که چيرته د چا زده نه وي او نه يې له قرآن څخه نور څه زده وي نو پرې لازم دي چې ووايي: "سبحان الله والحمد لله ولا إله إلا الله والله أكبر" دليل يې د پيغمبر صلى الله عليه وسلم وينا ده: (که له قرآن څخه دې څه زده وي نو ويې لوله او که نه وي نو (الحمد لله)، (لا إله إلا الله) او (الله اكبر) ووايه او بيا رکوع وکړه، ابو داود او ترمذي روايت کړی دی، بيا په پټه بسم الله وايي، بيا وروسې يو بشپړ سورت وايي او يو آيت

ورته هم جایز دی، مګر د احمد په اند مستحب دي چې یو آیت باید اوږد وي، که چیرته له لمانځه نه د باندې وي نو کولی شي بسم الله په جهر او یا خفیه ووایي.

او د سهار په لمانځه کې به له لویو سورتونو یو لولي چې لومړی یې (ق) دی دلیل یې د اوس وینا ده چې وایې:

د محمد - صلی الله علیه وسلم له صحابه و څخه مې پوښتنه وکړه چې قرآن څنګه په منزلونو ویشئ؟

هغوی وویل: درې، پنځه، اووه، نهه، یوولس او دیارلس او د لویو سورتونو منزل یې یو دی، او د سهار په لمانځه کې مکروه دي چې له عذر - مریضۍ، سفر او داسې نورو - پرته لنډ سورتونه ولوستل شي.

او په ماښام کې به لنډ سورتونه لولي او ځنې وختونه به يې له اوږدو هم لولي ځکه چې هغه - صلی الله علیه وسلم - پکې الاعراف لوسته او په نورو پاتې کې به يې منځ مهالي لوستل که چیرته به کوم عذر نه و او که عذر به و نو له هغه څخه به يې لنډ لوستل، او د ښځې لپاره جايز دي چې په جهري لمونځونو کې په لوړ غږ ولولي پدې شرط چې بیګانه يې غږ وانه وري، د شپې پر مهال نفل کوونکی به مصلحت په نظر کې نیسي که چیرته يې په جهري قراءت سره ځوک نږدي کس تکليف کېده نو خفيه قراءت به کوي او که چیرته ورته چا غوږ ايښوده نو بيا دي په جهر ولولي، او که چیرته يې په جهري کې په ټیټ او په خفيه کې په لوړ

اواز سره لوستل وکړل نو ودې کړي، او په ترتیب سره د آیتونو لوستل واجب دي ځکه چې په اړه یې دلیل راغلی، او د سورتونو ترتیب اجتهادي مساله ده.

او نص پرې د جمهورو علماو په نزد نشته، نو جایز دي چې یو له بل څخه مخکې وروسته ولوستل شي، لدې امله په لیکلو کې د صحابه و مصحفونه ډول ډول وو او د احمد په نزد د حمزه او کسائي په قراءت لوستل مکروه دي، او د ابو عمرو لوی ادغام، کله چې له قراءت څخه فارغ شو له لږ ځنډ وروسته - تر څو سا واخلي- دواړه لاسونه به لکه د لومړي ځل په څېر پورته کړي(رفع الیدین به وکړي)، او خپل قراءت به د رکوع له تکبیر سره نه یو ځای کوي. او تکبیر (الله اکبر)

به وايي نو بيا به دواړه لاسونه چې ګوتې يې يو له بل سره جلا وي پر دواړو زنګنونو ږدي، بيا به په هر لاس سره خپل زنګون رانيسي او ملا به نيغه ساتي،او سر به هم د ملا سره برابر ساتي؛ نه به يې پورته کوي او نه يې ښکته کوي، د عائشې د حديث پر دلالت چې فرمايي: او خپلې څنګلې به له اړخونو(تشو) څخه جلا کوي، د ابو حميد حديث دی، او په رکوع کې به وايي: سبحان ربي العظيم د حذيفه د حديث پر بنا چې مسلم يې روايت کړی دی، او د امام لپاره تر ټولو کم پوره شمير درې او زيات يې لس ځلې ويیل دي او همدا حکم په سجده کې د سبحان ربي الاعلی هم دی، او په رکوع او سجده کې به قراءت نه کوي (قران به نه لولي)

ځکه چې پیغمبر - صلی الله علیه وسلم - ورځخه منع فرمایلې ده، بیا که امام وي او یا منفرد پرې واجب دي چې د "سمع الله لمن حمده" په ویلو سره سر پورته کړي.

او د لومړي ځل په څېر به بیا هم لاسونه پورته کوي او د "سمع " معنا ده؛ **قبوله يې کړه، کله چې يې ولاړه بشپړه شوه** بیا به وايي: "**ربنا ولك الحمد ملء السموات والأرض وملء ما شئت من شيء بعد**" یعنې **ای زمونږه ربه! تا لره د آسمانونو او زمکې او هر هغه شي چې له هغه وروسته يې ته غواړې د هغوی د ډکوالي په اندازه ستاينه ده.**

او که یې خوښه وه نور (لاندې الفاظ) دې هم ورزیات کړي. "**أهل الثناء والمجد أحق ما قال العبد وكلنا لك**

عبد لا مانع لما أعطيت ولا معطي لما منعت ولا ينفع ذا الجد منك الجد" د ستاينې او د لويي خاوند يې هغه چې بنده وويل ته يې لايق يې مونږ ټول ستا بندګان يو، منع کوونکی نشته هغه څه لره چې ته يې ورکوې، او ورکوونکی نشته هغه څه لره چې ته يې منعه کوې،او فايده نه شي ورکولای خاوند د مرتبې ته ستا په مقابل کې مرتبه د هغه.

او کولی شي پرته لدې نور - الفاظ - چې راغلي دي ووايي: او که يې خوښه وه نو ودې وايې: اللّٰهُمَّ ربنا لک الحمد پرته له واو څخه څکه چې د ابو سعيد او نورو په حديث کې راغلي دي.

که چیرته مقتدي امام د دې رکوع په حالت کې لاندې کړ نو رکعت يې نيولی دی، بيا به تکبير وايي او په سجده به پرېوځي؛ لومړی به لاسونه نه ږدي، بلکه لومړی به زنګونه ږدي بيا دواړه لاسونه بيا مخ (سر) پداسې حال کې چې تندی، پوزه او دواړه ورغوي به يې له زمکې سره لږولي وي او د دواړو پښو ګوتې به يې د قبلې لورې ته قات کړې وي. او په دې اوو اندامونو سره سجده کول رکن دی، او لمونځ کوونکي لره روا دي يوځای کول د لاسونو د ورغوو، او د ګوتو راټولول **(ګوتې به يو له بل څخه جلا نه وي)** په داسې حال کې چې قبلې لورې ته به يې غځولې وي او څنګلې به يې د ځمکې نه پورته کړې وي.

او په ډېر سوړ(یخ) او ډېر ګرم(تود) ځای کې د لمانځه کول مکروه دي ځکه چې خشوع له منځه وړي، او سجده کوونکي لپاره سنت دي چې خپل بازوګان له اړخونو او ګېډې او ګېډه له ورنونو او ورنونه له پنډیو څخه جلا وساتي، او لاسونه به د اوږو برابر ږدي او د زنګنونو او دواړو پښو تر منځ به جلاوالی راولي. بیا په تکبیر ویلو سره سر پورته کوي او داسې به کینې چې چپه پښه یې غوړولې وي او پرې ناست وي او ښی پښه یې ودرولې وي او د چپې پښې لاندې یې راویستلې وي، او د ګوتو لاندې برخه به یې زمکې طرف ته کړې وي تر څو د ګوتو سرونه د قبلې لورې ته شي، د ابو حمید د حدیث له امله چې پیغمبر - صلى الله علیه وسلم د

لمانځه د طریقې په اړه یې بیان کړی (وایي) لاسونه به یې پر ورنونو غځولي وي او ګوتې به یې راغوندي کړې وي او وایي: "رب اغفر لي" او کومه خبره نشته که زیات یې وویل: د ابن عباس د وینا له امله فرمایي: نبی کریم صلی الله علیه وسلم به د دوو سجدو تر منځ ویيل: "رب اغفر لي وارحمني واهدني وارزقني وعافني" (دا حدیث ابوداود روایت کړی دی، بیا د لومړۍ سجدې په څیر دویمه سجده کوي او که یې غوښتل دعا دې پکې وکړي، پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایي: او په سجده کې ډیره دعا وکړئ، نږدې ده چې دعا مو قبوله شي.

(دا حدیث) مسلم روایت کړی دی

او ده لره له ابوهريرة - څخه روايت دی - چې رسول الله صلى الله عليه وسلم به په سجده کې ويل: "اللَّهُمَّ اغفر لي ذنبي كله دقه وجله وأوله وآخره وعلانيته وسره".

ای الله زما ټول ګناهونه و بخښې واړه غټ لمړني روستني ښکاره پټ.

بيا د تکبير په ويلو سره سر پورته کوي او د قدمونو په مرسته په زنګنونو تکيه کوي او ودريږي، دليل يې د وائل حديث دی، مګر که ورته سخته وي د زوړوالي، ناروغۍ او يا کمزورۍ له وجې، بيا لکه د لومړي رکعت په څير دويم رکعت کوي پرته له تحريمه تکبير او استفتاح له دعاء څخه (چې نه وييل کيږي) اګر که په

لومړي رکعت کې يې ويلي هم نه وي، بيا تشهد ته غوړيدلی کيني، لاسونه به يې په دواړو ورنونو غوړولي وي، د چپ لاس ګوتې به يې سره غونډې د قبلې لور ته غځولې وي او د ښي لاس کچۍ او وړيسې ګوتې به يې راغونډې کړي وي او غټه ګوته به يې له منځۍ ګوتې سره نښلولې وي او په خفيه به تشهد وايي او د ښي لاس په مسواکۍ ګوتې سره به په تشهد کې اشاره کوي، چې معنا يې د الله يووالي ته اشاره کول دي، همدارنګه په لمانځه کې دننه او د باندې به د دعا پر مهال پرې اشاره کوي د ابن الزبير وينا ده:

نبي کريم صلی الله عليه وسلم به چې کله دعا کوله نو په ګوتې سره به يې اشاره کوله ولې خوځوله به يې نه.

ابو داود روايت كړی دی. نو ويل به يې: (التحيات لله والصلوات والطيبات، السلام عليك أيها النبي ورحمة الله وبركاته، السلام علينا وعلى عباد الله الصالحين، أشهد أن لا إله إلا الله، وأشهد أن محمدًا عبده ورسوله).

يعنې: ټول تعريفونه ، عبادتونه او ټولې پاكيزه خبرې الله لره دي، سلام دې وي پر تا باندې ای نبي او پر تا باندې دې د الله رحمت او بركتونه وي، او سلامتيا دې وي پر مونږ او د الله پر نيكو او صالحو بندګانو ، شاهدي ادا كوم چې له الله پرته بل ځوک د عبادت وړ نشته او شاهدي ادا كوم چې محمد د الله بنده او رسول دی.

او هر تشهد یې چې ووایه -پدې شرط چې - له نبی کریم صلی الله علیه وسلم څخه ثابت وي روا دی، خو غوره ده چې لنډ وویل شي او څه شی پرې ورزیات نه شي، دا لومړی تشهد دی.

بیا که چیرته لمونځ یوازې دوه رکعتي و، نو پر پیغمبر صلی الله علیه وسلم دې داسي درود ووایي: اللّٰهُمَّ صل علی محمد وعلی آل محمد کما صلیت علی آل إبراهیم إنك حمید مجید ، وبارك علی محمد وعلی آل محمد کما بارکت علی آل إبراهیم إنك حمید مجید، او جایز دي چې پر پیغمبر صلی الله علیه وسلم له درودونو وویل شي چې ثابت دی وآل محمد أهل بیته، او د محمد صلی الله علیه وسلم پر کورنۍ دې د الله درود وي.

او "التحیات" یعنې ټولې ستاینې یوازې الله تعالی لره دي چې هغه مستحق او خاوند دی. "والصلوات" یعنې دعاګانې "والطیبات" غوره عملونه، هغه پاک ذات دی چې هغه نورو ته سلام وایې او پر هغه سلام نه اچول کیږي، ځکه چې سلام دعا ده.

همدا رنګه پرته له پیغمبر صلی الله علیه وسلم څخه پر بل چا هم د درود ویل جایز دي کله چې ځانته وي پدې شرط چې زیاتوالی به پکې نه وي او چې د ځینو خلکو لپاره شعار هم و نه ګرځي، یا دا چې ځینې صحابه یې ورڅخه موخه وي او ځینې نور نه، همدا رنګه پرته له لمانځه څخه هم پر پیغمبر صلی الله علیه وسلم درود ویل سنت دي، او په کار ده چې د پیغمبر

صلی الله علیه وسلم دیادولو پر مهال پرې ډېر ټینګار وشي، او د جمعې په ورځ او شپه کې، او سنت دي چې ووايي: "اللّٰهُمَّ إني أعوذ بك من عذاب جهنم ومن عذاب القبر وأعوذ بك من فتنة المحيا والممات وأعوذ بك من فتنة المسيح الدجال" يعنې: (يا اللّٰه! زه پناه غواړم په تا سره د جهنم له عذاب څخه، او د قبر له عذاب څخه، او پناه غواړم په تا سره د ژوند او مرګ له هر ډول فتنې څخه او پناه غواړم په تاسره د مسحه شوي دجال له فتنې څخه.

او که لدې پرته يې نورې دعاګانې وکړې چې راغلي وي نو ښه ده، دليل يې د پيغمبر صلی الله وسلم وينا ده: بيا به له دعا څخه هغه غوره کوي چې ورته ښه ښکاري.

پدې شرط چې په مقتدي سختي نه وي، همدا رنګه یو خاص کس ته دعا کول جایز دي ځکه پیغمبر صلی الله علیه وسلم دا کار کړی کله یې چې د مکې مکرمې ضعیفو مسلمانانو ته دعا کوله، بیا به په ناسته سلام ګرځوي او له ښي لورې به یې پیلوي او وایې به : السلام علیکم ورحمة الله او چپ طرف ته همدا رنګه او مخ اړول سنت دي، چپ لورې ته مخ ګرځول به یې زیات وي تر دې چې مخ یې ولیدل شي او یوازې امام به لومړی سلام په زوره وایي او پرته له امام څخه نور به دواړه سلامونه په خفیه سره وایې، او سنت دي چې زیات پرې غځ اورېد نشي، پدې معنا چې اواز به نه راکاږي، او پدې سره به د لمانځه څخه د وتلو نیت

کوي، همدا رنګه په سلام سره به يې نيت په حفظه ملايکو او حاضرو خلکو سلام اچول هم وي. او که چيرته لمونځ له دوه رکعتي څخه زيات و نو د لومړي تشهد څخه وروسته به د قدمونو پر مخ له تکبير سره پورته شي او پاتې لمونځ به پوره کړي لکه چې وړاندې وويل شو، مګر دا چې په جهر به څه نه وايي او نه به له فاتحې څخه وروسته څه وايې، که داسې يې وکړل باک نشته (په سورت فاتحه يې څه ورزيات کړه)، بيا دويم تشهد ته کېني پداسې شکل چې چپه پښه به وغوړوي او ښۍ پښه به ودروي او دواړه پښې به ښي لور ته وباسي او کوناټې به په زمکه ولګوي لومړی تشهد به ووايي، بيا به په نبي صلى الله عليه وسلم درود ووايي بيا

به دعا وکړي او وریسې به سلام وګرځوي. امام به مقتدیانو ته له ښي او یا له چپ لورې مخ وروګرځوي او امام به له سلام څخه وروسته د قبلې طرف ته ناسته نه اوږدوي او مقتدیان به هم له امام څخه مخکې نه ځي؛ دلیل یې د پیغمبر صلى الله علیه وسلم وینا ده: "زه ستاسې امام یم؛ نه به راڅخه په رکوع او سجده کې مخکې والی کوئ او نه به راڅخه مخکې خپریږئ" که چېرته ورسره ښځو جماعت وکړ، نو ښځې به خپرې شي او سړي به لږ ځنډ وکړي تر څو ورسره یو ځای نه شي، او د الله یادول، دعا او استغفار ویل د لمانځه پسې سنت دي، داسې به وایې: **استغفر الله** درې ځلې، بیا به وایې:

اللّٰهُمَّ أنت السلام ومنك السلام تباركت يا ذا الجلال

والإكرام لا إلٰه إلا الله وحده لا شريك له له الملك وله الحمد وهو على كل شيء قدير، ولا حول ولا قوة إلا بالله لا إلٰه إلا الله ولا نعبد إلا إياه له النعمة وله الفضل وله الثناء الحسن لا إلٰه إلا الله مخلصين له الدين ولو كره الكافرون: "اللّٰهُمَّ لا مانع لما أعطيت ولا معطي لما منعت ولا ينفع ذا الجد منك الجد"

بیا به سبحان الله، الحمد لله او الله اکبر هر یو درې دیرش ځلې ووایي

او د سلو د پوره کولو لپاره به وايي: "لا إلٰه إلا الله وحده لا شريك له له الملك وله الحمد وهو على كل شيء قدير" (له الله پرته بل څوک د عبادت وړ نشته، هغه یو دی شریک نلري، بادشاهي یوازې د هغه ده او هغه لره ټول

ثناوو صفتونه دي او هغه پر هر څه برلاسی (قادر) دی).

او د سهار او ماښام له لمونځونو څخه وروسته به مخکې لدې چې څوک خبرې وکړي اووه ځلې ووايې: اللّٰهُمَّ أجرني من النار.

او په پټه د دعا کول غوره دي او همدارنګه ماثوره (ثابتې) دعاګانې.

همدارنګه دعا کول به په **ادب، خشوع، د زړه حضور، ليوالتيا او له الله څخه د ويرې په حال کې وي**، دليل يې حديث دی:

له غافل زړه څخه دعا نه قبلیږي د الله تعالی نومونه، صفتونه او توحید به هغه ته وسیله ګرځوي او د دعا د

قبلیدلو وختونه به خاري چې د شپې دریمه برخه، د آذان او اقامت تر منځه، د فرض لمونځونو څخه وروسته او د جمعې د ورځې وروستۍ شیبه ده، او د قبلیدو لپاره به زیار باسي او بیړه به نه کوي چې ووایي: ډیرې دعاګانې مې وکړې خو قبولې نه شوې، او کومه خبره نشته که ځان په دعا سره ځانګړی کړي مګر په هغه دعاګانو کې چې خلک پرې آمین وایي، او د اواز پورته کول مکروه دي.

او په لمانځه کې لږ آخوا دیخوا لیدل، اسمان لورې ته کتل، انځور ته او یا انسان ته مخامخ ودریدل، اور ته مخ کول اګر که چراغ هم وي او د ځنګلو خپرول په سجده کې دا ټول مکروه دي، او په لمانځه به نه ودریږي

پداسې حال کې چې تش او یا ډک معذرت ته یې اړتیا وي، او یا هغه خواړه راوړل شوي وي چې زړه یې ورته کیږي، بلکه لمونځ به وروسته کوي ولو که جماعت ترې هم تېریده.

او په جومات کې په تیږو سره لوبې کول او ګوتې سره یو بل کې ورکول، دناستې پر مهال په لاسونو تکیه وهل، په ږیره کې لاس وهل، د ویښتانو پورته کول، د جامو راغونډول مکروه دي، او که چیرته انګشی ورغی نو تر خپلې وسې دې بند کړي، خو که چیرته پرې زورور شو نو په خوله دې لاس کیږدي، او مکروه دي چې ځان لپاره د سجدې د ځای خاورې برابرې او اوارې کړي، او که چیرته یې څوک مخې ته تیریده منع

دې کړي؛ هغه که انسان و او یا بل شی، لمونځ فرض و او که نفل که چیرته نه منع کیده په منع کولو دې یې ټینګار وکړي تر دې که لږ تېر شوی هم و، او د لمونځ کوونکي او سترې تر منځه تېرېدل حرام دي او که چیرته ستره نه وي نو مخې ته تېرېدل یې هم حرام دي.

او د اړتیا پر مهال ورته د مار، لړم او سپږې وژل جایز دي، او کولی شي خپلې جامې او پګړۍ برابره کړي، او د یو شي پورته کول او ایښودل یې، او په لاس، مخ او سترګو سره ورته اشاره کول جایز دي.

او په لمونځ کوونکي سلام اچول مکروه ندي او کولی شي په اشارې سره جواب ورکړي، او که چیرته امام په قراءت کې بند او یا غلط شو کولی شي فتحه ورکړي

او په لمانځه کې د تيروتنې پر مهال به ورپسې مقتدي که سړي وي سبحان الله او که ښځينه وي نو د لاسونو څخه به پړک وباسي تر څو يې غلطۍ ته متوجه کړي او که چيرته خولې کې لاړې راټولې شوې او يا يې خولې ته بلغم راغلل او دی په جومات کې و نو په خپلو کاليو کې دې تف کړي او که چېرته له جومات څخه د باندې و کولی شي چپ طرف ته يې تف کړي، او ورته مکروه دي چې په لمانځه کې مخې او يا ښي لورې ته لاړې او يا بلغم تف کړي.

او د مقتدي لپاره مکروه دي چې له سترې پرته په لمانځه ودريږي اګر که د چا د تېريدلو ويره هم نه وي،ديوال او يا کوم لوړ شی او يا نيزه او داسې نور چې

د پالان په اندازه لوړوالی ولري ځانته دی یې ستره وګرځوي، او سنت طریقه ده چې سترې ته نږدې ودرېږي، دلیل یې د پیغمبر صلى الله علیه وسلم وینا ده: «کله چې یو ستاسې څخه لمونځ کاوه نو سترې ته دې وکړې او ورنږدې دې شي».

او لږ به ورڅخه کوږ ودرېږي لکه څرنګه به چې پیغمبر صلى الله علیه وسلم کول، او که چیرته یې د سترې لپاره څه و نه موندل نو یو خط دې وباسي، او که د خط تر شا څه شی تیر شو لمونځ یې نه مکروه کیږي، که چیرته ستره نه وه او یا د ده او د سترې تر منځه کومه ښځه، سپی او یا خر تیر شو لمونځ یې باطل شو.

او کولی شي د مصحف له مخې قراءت وکړي، د رحمت له آیت سره له الله څخه وغواړي او د عذاب له آیت سره پر الله پناه ونیسي.

او قیام (ودریدل) په فرض لمانځه کې رکن دی، دلیل یې د الله تعالی وینا ده: [او الله ته ودرېږئ او لمانځه کې خبرې مه کوئ].

مګر ناتوان، لوڅ، ویریدلی یا څوک چې د هغه چا مقتدي وي چې هغه ودریدلی نه شي، او که چېرته یې امام په رکوع کې لاندې کړ نو تکبیر تحریمه باید په ولاړه ووایي (هغه فرضیت د قیام به ورڅخه ساقط شي).

او تحریمه تکبیر رکن دی، همدا رنګه د فاتحې لوستل د امام او ځانته لمونځ کوونکي لپاره، او رکوع هم رکن دی، دلیل یې د الله تعالی قول دی:

[ای هغو کسانو چې ایمان یې راوړی دی! تاسو رکوع وکړئ او سجده وکړئ].

او له ابو هریرة رضی الله عنه څخه روایت دی چې یو سړی جومات ته ننوت او لمونځ یې وکړ بیا پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته راغی او سلام یې پرې واچاوه رسول الله-صلی الله علیه وسلم- وویل: «وګرځه لمونځ وکړه ځکه چې تا لمونځ ندی کړی» درې ځلې یې داسې وکړل هغه سړی وویل: قسم په هغه ذات چې ته یې په حقه نبي رالیږلی یې لدې یې ښه نشم کولی نو راوښیې

بنایه؛ پیغمبر صلی الله علیه وسلم ورته وویل: **کله چې لمانځه ته ودریدې نو تکبیر ووایه بیا چې درته له قران څخه څه آسانه وي ویې وایه (همدا سورت فاتحه اسان دی په ټول قران کې)، بیا رکوع وکړه تر دې چې په رکوع کې ښه ډاډمن شې، بیا راپورته شه تر دې چې نیغ برابر ودریږې، بیا سجده وکړه تر دې چې په سجده کې ډاډمن شې، بیا کښېنه تر دې چې په ناسته کې ډاډمن شې بیا همداسې په ټول لمانځه کې وکړه.**

دا حدیث امام بخاری، مسلم، ابو داود، نسائي، ترمذي، ابن ماجه او احمد بن حنبل روایت کړی.

لدې معلومه شوه چې هغه څه چې پدې حدیث کې یاد شول په هیڅ حالت کې نه ساقطیږي، که چیرته

ساقطېدای نو له لدې ناپوهه اعرابي څخه به ساقط شوي وو.

او پدې افعالو کې طمأنينة (په آرامۍ سره ادا کول) رکن دی د هغه حديث له مخې چې تېر شو.

او حذيفه يو سړی وليده چې رکوع او سجده يې پوره نه کوله نو ورته يې وويل: لمونځ دې ندی کړی، او که چېرته مړ شوی نو د هغه فطرت خلاف به مړ شوی يې چې الله پرې محمد صلى الله عليه وسلم پيدا کړی دی(اسلام).

او وروستی تشهد رکن دی؛ دليل يې د ابن مسعود قول دی: وړاندې لدې چې پر مونږ تشهد فرض شي ويل به مو: السلام على الله السلام على جبريل وميكائيل، نو نبي

کريم صلی الله عليه وسلم وفرمايل: **داسې مه وايئ، مګر داسې وايئ: التحيات لله**" دا حديث نسائي روايت کړی او روايان يې ثقه دي.

او هغه واجبات چې په سهوې سره ساقطيږي (اته) دي:

له تحريمه تكبير پرته نور تكبيرونه، او د امام او منفرد لپاره سمع الله لمن حمده، او ربنا ولک الحمد د دواړو لپاره، او د ركوع او سجدې تسبيحات، او د رب اغفرلي ويل، او لومړی تشهد او ورته كېناستل او پرته لدې نور ټول اقوال او افعال(په لمانځه كې) سنت دي.

قولي سنتونه اوولس دي:

1. استفتاح (سبحانک اللّٰهُمَّ)،
2. أعوذ بالله.
3. بسم الله.
4. آمين.

5. په لومړيو دوو رکعتونو کې د سورت ويل(ورروسته له فاتحې څخه).

6. او د سهار، جمعې، اخترونو او نفلي تولو لمونځونو جهري او خفيه، او د ملء السماء والأرض تر اخره پورې ويل.

7. او له يو ځل څخه زيات تسبيحات په رکوع او سجده کې ويل.

8. او د: رب اغفرلي او، او ورروستی تشهد کې له څلورو شيانو په الله تعالی پورې پناه غوښتل.

9. او په نبي کريم صلی الله عليه وسلم او کورنۍ يې درود او برکت ويل(درود ويل په رسول الله -صلی الله عليه و سلم په روستی تشهد کې رکن دی).

10. (او رب اغفر لی د سجدو په مینځ کې واجب دي).

او لدې پرته نور فعلي سنتونه دي لکه:

11. د ګوتو یو بل سره یو ځای کول

12. او مخ په بره اوږدول او قبلې لور ته یې مخ کول.

13. د تحریمه تکبیر، رکوع او له رکوع نه د پورته کیدو پر مهال او ورروسته لدې یې تېتول او ښی لاس له چپ مروند څخه تاوول او بیا دواړه له نوم نه لاندې اېښودل (عن سهل بن سعد-رضى الله عنه قال:**(کان الناس یومرون ان یضع الرجل الید الیمنی علی ذراعه الیسری فی الصلات)** اخرجه البخاری (د

سهل بن سعد څخه روايت دی فرمايي: (خلکو ته امر کيدای شو چي سړی دې ښی لاس په کينه څنګل کيږدي په لمانځه کې) بخاري پخپل صحيح کې روايت کړی)

14. او د سجدې ځای ته کتل.

15. او د قيام پر مهال د پښو تر منځ جداوالی راوستل او په نوبت سره په يوه پښه او بله پښه زور راوستل (المراوحة).

16. او قراءت په ترتيل سره ويل.

17. او د امام لپاره په قراءت کې تخفيف (لنډ لوستل).

18. او داچې لومړی رکعت به د دویم په پرتله اوږد وي.

19. او په رکوع کې په دواړو لاسونو سره زنګنونه ټینګ نیول پداسې حال کې چې ګوتې به یې یو له بل څخه جلا وي.

20. او ملا یو برابر نیول او سر د ملا سره برابر نیول.

21. او سجدې ته د ټیټیدو پر مهال له زنګنونو څخه مخکې د لاسونو لګول (فى الحقل الربع و الخمسين قال: **فيضع ركبتيه ثم يديه امل ارالة هذا التناقض رغم ان هذه المسالة لم يرد فيها** حديث صحيح مرفوع)

22. او د ولاړېدو پر مهال لومړی د لاسونو راپورته کول مخکې له زنګنونو څخه.

23. او په سجده کې د زمکې سره د تندي او پوزې لګول.

24. او له اړخونو څخه د مټونو جدا کول.

25. او ګېډه له ورنونو او ورنونه له پنډېو څخه جدا کول.

26. او د پښو ودرول او د ګوتو لاندې برخه يې زمکې سره لګول پداسې حال کې چې يو له بل څخه به يې ګوتې جلا وي.

27. او لاسونه د اوږو برابر ایښودل پداسې حال کې چې د سجدې کولو پر مهال به یې ګوتې یو له بل څخه جلا وي.

28. او د لاسونو ګوتې به یې د سجدې پر مهال قبلې ته مخامخ اوږدې غځولې وي.

29. او دا چې لمونځ کوونکی په لاسونو، تندي او دویم رکعت ته د ودریدو پر مهال د پښو په لاندې برخه باندې زور راوړي پداسې حال چې په لاسونو سره به یې په خپلو زنګنونو تکیه کړې وي.

30. او د دوه سجدو تر منځه او تشهد لپاره د ناستې پر مهال د پښو غږول.

31. او د ښي لاس د کچې او وریسې ګوتو راغوندېول.

32. او د غتې او منځې ګوتو یو له بل سره نخلول تر څو ترې کړۍ جوړه شي او بیا په مسواکې ګوتې سره اشاره کول.

33. او د سلام پر مهال ښي او چپ طرف ته مخ اړول او د چپ اړخ په ښي اړخ باندې اوړدول.

او د سهوې د سجدې په اړه احمد فرمایلي دي: په اړه یې له پیغمبر صلی الله علیه وسلم څخه پنځه شیان پاتې دي: **په دوه رکعتونو یې سلام وګرځاوه نو سجده یې وکړه، په دریو رکعتونو یې سلام وګرځاوه نو سجده یې**

وکړه او په زيادت او نقصان کې، او له دوه رکعتونو پورته شو پرته لدې چې تشهد ته کيني.

خطابي وايي: د اهل علمو په اند دا پنځه باوری حديثونه دي: يعني دوه حديث د ابن مسعود او أبو سعيد، او ابو هريره او ابن بحينه، او د سهوې سجده د زياتوالی او يا کموالي پر مهال لازميږي او د شک په صورت کې (چې د لمونځ کوونکي شک پيدا شو چې ايا دوه رکعته مې وکړه که درې؟) په قرضو او نفلو کې، مګر چې زيات شي (شک) نو بيا په وسوسو بدليږي نو بايد لرې يې کړي. او همدارنګه په اودس، غسل او د نجاست په لرې کولو کې، نو هر کله چې د لمانځه له حرکتونو څخه لکه: قيام، رکوع، سجده او يا قعده کې

په قصدي توګه زیاتوالی راشي نو لمونځ باطلیږي او که په سهوې سره پکې څه شی زیات شو نو د سهوې سجده پرې لازمیږي، دلیل یې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم قول دی: «**کله چې یو څوک په لمانځه کې زیادت او یا کموالی راولي نو دوه سجدې دې وکړي**». مسلم روایت کړی دی.

او کله یې چې په یاد شول، نو د لمانځه ترتیب ته دې پرته له تکبیر ویلو څخه راوګرځي او که رکعت یې زیات کړی و قطع دې کړي کله چې ورته یاد شو او له هغې چې مخکې کوم عمل وی له هماغه ځای دې بنا وکړي که تشهد یې کړای وو بیا دی نه کوي سجده سهوه دې وکړي او سلام دې واړوي او مسبوق (هغه

مقتدي چې کوم رکعت ورځخه تللی) دې زیات رکعت ته اعتبار نه ورکوي،او که چېرته څوک پدې پوه شو چې امام سهوا رکعت اضافي وکړ نو ندې ورپسې ودرېږي، او که چېرته امام وي او یا ځانته په لمانځه ولاړ وي او دوه باوري نفرو متوجه کړ باید راوګرځي، او که چېرته یو تن پرې غږ وکړ نو ندې راګرځي تر دې چې خپله ډاډمن نشي، ځکه پیغمبر صلی الله علیه وسلم یوازې د ذی الیدین په خبره لمونځ راونه ګرځاوه.

او په اندک عمل سره لمونځ نه باطلیږي، لکه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم لخوا (په لمانځه کې) عائشې ته دروازه خلاصول، او یا پر اوږو د امامة سپرول، او که چېرته یې کوم جایز عمل په لمانځه کې تر سره کړ لکه:

د ناستې پر مهال قراءت وېل او يا د قيام پر مهال تشهد ويل نو لمونځ يې نه باطلېږي.

او په کار ده چې سجده د سهوې له امله وشي، دليل يې د پيغمبر صلى الله عليه وسلم دا عام قول دى: **(کله چې يو ستاسې څخه - څه شى - هېر کړي نو دوه سجدې دې وکړي)**.

او که چېرته يې له پوره کېدو څخه وړاندې قصداً سلام وګرځاوه لمونځ يې باطل شو، او که سهوا يې ترې دا کار وشو او په نږدې وخت کې يې ورته پام شو نو پوره دې کړي آن که له جومات څخه وتلى هم وي او يا يې د دې په اړه لږې خبرې کړې وي، او که په ناپامۍ کې يې خبرې کړې وي او يا ويده شوى و او بيا يې خبرې

کړې وې او یا دا چې د قراءت پر مهال یې په ژبه پرته له قرآن څخه نور څه الفاظ راغلل نو لمونځ یې نه باطلیږي، او که په کړس کړس یې وخندل په اجماع سره یې لمونځ باطل دی، خو یوازې په مسکا نه باطلیږي.

او که له تحریمه تکبیر څخه پرته یې بل رکن هېر شوی و او په ورپسې رکعت کې یې د قراءت پر مهال په یاد شو نو هغه رکعت کې یې چې رکن هېر شوی و باطل شو او پر ځای یې دویم رکعت لومړی حسابیږي، او افتتاح (سبحانک اللّٰهُمَّ) به بیا نه وایي؛ دا د احمد قول دی او که چېرته یې له قراءت پیلولو څخه مخکې راپه یاد شو نو هغه دې راوګرځوي او ورپسې دې هم وکړي،

او که چېرته يې لومړی تشهد هېر شوی و او پورته شو، پرې لازم دي چې تشهد ويلو ته بېرته ورو وګرځي او ويې وايي دا پداسې حال کې چې پوره نه وي ودريدلی، دليل يې د مغيره حديث دی چې ابو داود روايت کړی دی، او پر مقتدي يې متابعت لازم دی او تشهد ترې ساقطيږي او د سهوې لپاره به سجده کوي، او څوک چې د رکعتونو په شمېر کې شکي شو، نو له هر څو رکعتونو چې ډاډمن و همغو ته دې اعتبار وکړي او که مقتدي شکي شو نو د امام لمانځه ته اعتبار ورکول کيږي، او که چېرته مقتدي له امام سره په رکوع کې يو ځای شو او شکي شو چې آيا رکعت به يې رانيولی وي مخکې لدې چې امام سر پورته کړي او که نه، نو دا

رکعت سم ندی، او که چېرته یقیني و نو رکعت يې سم دی او نور پاتې رکعتونه دې د امام له سلام اړولو څخه وروسته پوره کړي او د سهوې لپاره دې سجده وکړي.

او پر مقتدي د سهوې سجده نشته، مګر دا چې امام يې په لمانځه کې سهوه شي نو د هغه سره به د سهوې سجده کوي او که تشهد يې نه و پوره کړی نو د امام له سجدې څخه وروسته دې پوره کړي، او څوک چې په سهوې سره له امام څخه مخکې سلام وګرځوي او یا دا چې امام سهوه شي او دی هم ورسره سهوه شي او یا خپله یوازې سهوه شي نو له سلام ګرځولو څخه مخکې به سجده کوي، مګر دا چې سلام يې ګرځولی وي پداسې حال کې چې یو یا زیات رکعتونه پرېښي وي او

سلام وګرځوي، دلیل یې د عمران او ذو الیدین حدیثونه دي نو پداسې حال کې به د غالب ګمان پر بنا له سلام اړولو وروسته سجده کوي، دلیل یې د علي او ابن مسعود حدیث دی.

او که یې له سلام اړولو مخکې او یا وروسته هېر شوی و نو ودې یې کړي خو چې زیات وخت پرې نه وي تېر شوی، او د سهوې سجده او څه چې پکې ویل کیږي او ورڅخه په پورته کېدلو کې هغه څه ویل کیږي چې د لمانځه په سجده کې ویل کیږي.

دا باب د نفلي لمونځونو په اړه دی

ابوالعباس ویلي: په نفلي لمونځونو سره د قیامت په ورځ فرضي لمونځونه پوره کیږي چې په سمه توګه پوره نه وي ادا شوي، پدې اړه مرفوع حدیث راغلی، همدا رنګه زکات او نور عملونه، او غوره نفلي عمل جهاد دی، او بیا وروسته یې نور عملونه لکه نفقه او داسې نور، بیا خپله زده کړه او نورو ته ورښودل.

ابوالدرداء ویلي: عالم او زده کوونکی سره په ثواب کې برابر دي او نور پاتې ټول خلک هیڅ وزن نلري.

او له احمد څخه روایت دی: د علم زده کړه تر ټولو غوره عمل دی د هغه چا لپاره چې نیت یې سم وي.

او وايي: د شپې په يوه برخه کې په زړه کړه بوختيا راته لدې غوره ده چې شپه په لمانځه کولو سبا کړم.

او فرمايي: د علم دومره زده کړه پر انسان واجب ده چې خپله دينداري پرې وکړي، ورته ووېل شو، لکه څومره: وېې ويل: دومره چې ناپوهي يې لمونځ روژې او د دې په شان نورو ته ونه غزيږي او د علم څخه پس بيا لمونځ دی.

دليل يې دا حديث دی: «د حق، عدالت او نيغې لارې پر پيروی کلک پاتې شئ، او تاسو په نيغه لاره سل په سلو کې کلک نه شئ پاتې کېدلی، او پوهه شئ چې تر ټولو غوره عمل لمونځ دی».

لدې وروسته هغه عملونه چې نورو ته يې بښېګنه رسيږي لکه: د ناروغ پوښتنه، د يو مسلمان اړتيا پوره کول، او د خلکو تر منځ روغه جوړه کول.

دليل يې د پيغمبر صلى الله عليه وسلم دا وينا ده: «آيا تر ټولو پر غوره عمل مو خبر درنکړم چې درجه يې له روژې او لمونځ څخه غوره وي: د دوو مرورو تر منځه روغه جوړه کول، ځکه د دوی تر منځه خفګان د دين جرړې له بيخه باسي».

دغه حديث ترمذي صحيح بللی دی.

او احمد ويلي: د جنازې پسې تلل له (نفلي) لمونځ څخه غوره عمل دی او هغه عملونه چې ګټه يې نورو ته رسيږي بيلابيل ډول دي:نږدې خپلوانو ته چې اړمن

وي صدقه ورکول له مريي ازادولو څخه غوره دي او همدا رنګه غوره دي لدي چې يو پردي ته صدقه ورکړل شي مګر دا چې لوږه راغلي وي، بيا ورپسې حج.

او له انس څخه مرفوع روايت دی. «څوک چې د علم زده کړې پسې ووت نو هغه د الله په لار کې دی تر دې چې بيرته راوګرځي».

ترمذي ويلي دي: دا حديث حسن غريب دی.

شيخ ويلي: د علم زده کړه او نورو ته ښودل په جهاد کې شامل دي او دا يې يو ډول دی، او وايي: د ذي الحجې مياشتې لس ورستۍ ورځې شپه او ورځ په عبادت کې تيرول له هغه جهاد څخه غوره دي چې په ځان او مال سره نه وي شوی.

او له احمد څخه روايت دی: **هيڅ شی د حج په څېر ندی، د هغه سترتيا او مشاعرو له امله چې پکې دي او په هغه کې داسې يو صحنه ده چې په اسلام کې يې بيلګه نه ليدل کيږي**: د عرفې نيمه پاتې ورځ او دا چې مالي او بدني دواړه سترتياوي پکې وي.

او له ابو امامة څخه روايت دی وايي چې يو سړي له پيغمبر - صلى الله عليه وسلم - څخه پوښتنه وکړه چې کوم يو له عملونو څخه غوره دی؟ هغه وفرمايل: «**روژه ونيسه، ځکه هيڅ شی يې په څير نه شي کيدلی**». دغه حديث احمد او نورو په حسن سند سره روايت کړی دی.

شيخ ويلي: **هر عمل ځانته په يو وخت کې غوره والى لري ځکه پيغمبر صلى الله عليه وسلم او راشدينو خلفاوو د وخت، حال او مصلحت سره سم تر سره کړي دي،** او په څېر يې د احمد قول دى: **وګوره چې زړه دي کوم يو غوارړي نو تر سره يې کړه، او احمد فکر کول پر لمانځه او صدقې غوره ګڼلي، نو لدې جوتيږي چې د زړه عمل د اندامونو له عمل څخه غوره دى.**

او د علماوو موخه هم د اندامونو عمل دى چې دا حديث يې هم تاييدوي: **«الله ته خوښ عملونه، د الله لپاره دوستي او دښمني کول دي».**

او دا حديث: **د ايمان خورا مضبوطې کړۍ**

هغه نفلي لمونځونه چې زيات ټينګار پرې شوی **د کسوف لمونځ، وتر او بيا د سهار سنت دي، بيا د ماښام سنت، بيا وروسته د نورو وختو سنت لمونځونه دي**، د وتر لمانځه وخت له ماخوستن څخه د سهار تر ختلو پورې دی، خو غوره ده چې د شپې په وروستۍ برخه کې وشي د هغه چا لپاره چې ډاډمن وي د شپې راپاڅېدلی شي، که نه نو له ويده کېدو څخه مخکې دې وکړي، لږ يې يو رکعت او ډېر يې يوولس رکعته دي، غوره دا ده چې په دوه رکعتونو سلام وګرځوي بيا وروسته ځانته يو رکعت وکړي، که لدې پرته يې په بله طريقه وکړل چې له رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه ثابته وي نو ښه ده، او تر ټولو کم پوره درې دي،

او غوره ده چې په دوو سلامونو وشي خو په يو سلام يې کول هم جايز دي، او د ماښام د لمانځه په څېر هم جايز دي.

(درې رکعته وتر د ماښام د لمانځه په شان کولو څخه منعه راغلې عن ابى هريرة عن النبى–صلى الله عليه و سلم–قال:(لا توتروا بثلاث اوتروا بخمس او سبع ولاتشبهوا بصلاة المعرب)

ابو هريره د رسول الله –صلى الله عليه و سلم څخه روايت کوي چې فرمايلي يې دي: درې رکعته وتر مه کوئ پنځه او يا اوه رکعته وتر وکړئ او د ماښام د لمانځه په شان يې مه کوئ(درې رکعته). نيل الاوطار ج٣:ص٤٢

راتبه سنت لس رکعتونه دي او کول يې په کور کې غوره دي: دوه رکعته د ماسپښين له فرضو څخه مخکې او دوه ترې وروسته، دوه رکعته د ماښام له فرضو نه وروسته، دوه د ماخوستن له فرضو نه وروسته او د سهار دوه رکعته.

او د سهار سنت به لنډ کوي او په دواړو کې به د اخلاص سورت وايي، او يا به په لومړي کې د الله تعالی دا قول وايي:(لمړي رکعت کې سورة الكافرون او دوهم رکعت کې سورة الاخلاص ويل کيږي) { قولوا آمنا بالله وما أنزل إلينا } هغه آيت چې د البقرې په سورت کې دی او په دويم رکعت کې به: {قل يا أهل الكتاب

تعالوا إلى كلمة سواء بيننا وبينكم} وايي او كولى شي په سپرلۍ د پاسه يې هم وکړي.

او د جمعې لپاره مخکې سنت نشته، او وروسته ورڅخه دوه او يا څلور رکعته کيږي، او د سنت پر ځای تحية المسجد منل کيږي او جايز دي ورته چې د سنتو او فرض لمونځ تر منځه په خبرو کولو او يا ودريدلو سره جداوالی راولي، دليل يې د معاوية حديث دی، او له چا چې لدې څخه څه شی قضا شو نو ورته مستحب دي چې قضا يې راوړي، او د اذان او اقامت تر منځه نفل لمونځ مستحب دی.

او تراويح سنت دي چې پيغمبر صلى الله عليه وسلم کړي دي او په جماعت سره کول يې غوره دي، امام به

پېـکې قراءت په جهر سره لولي، ځکه چې وروستيو له سلفو څخه رانقل کړي دي او په هرو دوو رکعتونو به سلام ګرځوي دليل يې دا حديث دی: «**د شپې لمونځ دوه دوه رکعته دی**»

او وخت يې له ماخوستن څخه وروسته دی او سنت يې له وترو څخه مخکې کيږي، وتر د سهار تر راختلو پورې کيږي، خو وتر به د دوه رکعته سنتو څخه وروسته کوي، خو که چېرته يې تهجد کول نو وتر دې بيا وروسته ترې وکړي دليل يې د پيغمبر صلی الله عليه وسلم قول دی: «**د شپې وروستی لمونځ مو وتر(تاق) وکړئ**».

که يې غوښتل چې وروسته تهجد وکړي او لمونځ يې د امام سره کاوه نو کله چې امام سلام وګرځوي دا دې پورته شي او بل رکعت دې ورسره يو ځای کړي، دليل يې د پيغمبر صلی الله عليه وسلم قول دی: «**څوک چې له امام سره تر پايه پاتې شيد ټولې شپې قيام ورته ليکل کيږي» دا حديث ترمذی صحيح ګڼلی دی.**

د قرآن کريم حفظول په اجماع سره مستحب دي او دا له ټولو اذکارو غوره دی، او دومره اندازه حفظول يې واجب دي چې په لمانځه کې يې ويل واجب دي او ماشوم ته به يې سرپرست په زده کړې له پيل وړاندې ورښايي مګر دا چې ورته سخت وي او په هره اونۍ کې يې ختمول سنت دي او کله هم لدې نه په لږ وخت

کې او د لوستلو ځندول يې حرام دي که چېرته يې ويره درلوده چې ورڅخه به هېر شي، د قراءت په پيل کې به اعوذ با الله وايې او تل به هڅه کوي چې نيت يې ښه وي او هر هغه څه چې نيت يې خرابوي لرې دې کړي او په ژمي کې به ختم د شپې په لومړۍ برخه او په اوړي کې د ورځې په لومړۍ برخه کې کوي.

طلحه بن مصرف وېلي: د دې امت غوره خلک مې وليدل چې دا کار يې مستحب ګاڼه وييل به يې: کله چې د ورځې په سر کې ختم وکړي نو تر بېګا پرې ملايکې درود وايي او کله چې د شپې په سر کې ختم وکړي نو تر سبا پرې ملايکې درود وايي. دارمي له

سعد بن أبی وقاص څخه روایت کړی دی، اسناد یې

حسن دی.

قران به په خوږ غږ او ترتیل سره لولي، او په خشوع او

تدبر سره به یې لولي، د رحمت له آیت سره به له الله تعالی

غوښتنه کوي، او د عذاب له آیت سره الله ته پناه وړي،

کله یې چې د لمونځ کوونکو، ویدو خلکو او نورو

تلاوت کوونکو په شتون کې لوسته نو په جهر به یې

نه لولي تر څو یې آذار نه کړي، او کولی شي په ولاړه،

ناسته، ملاسته، په سپرلۍ او یا د مزل کولو په حال کې

یې تلاوت کړي.

او په لاره لوستل او یا له ورېږ بې اودسۍ سره یې لوستل مکروه ندي، خو په ناپاکو ځایونو کې یې لوستل مکروه دي.

همدا رنګه د تلاوت لپاره راغونډېدل او لوستونکي ته غوږ نیول مستحب دي، او هغه خبرې چې ګټه نه لري د تلاوت پر مهال به یې نه کوي، او د احمد په اند په تیزۍ (سرعت) سره یې لوستل مکروه دي، همدا رنګه یې په ترنم سره لوستل چې سندرو ته ورته وي مکروه ګڼلي، او د آیت تکراري لوستل مکروه ندي، او چا چې په قران کې خپله رایه وکاروله او یا یې بې علمه وینا وکړه؛ نو ځانته دې په اور کې ځای وټاکي، که په حقه وو هم خطا دی(د ړوند ګوزار دی).

بې اودسه ته جایز ندي چې مصحف په لاس کې واخلي، خو کولی شي د یو شي په واسطه یې راپورته کړي او یا هغه شی چې مصحف پکې ایښی وي راپورته یې کړي او یا په لستوڼي، او کولی شي چې په لرګي (ډکې) او یا کوم بل شي سره یې پاڼې واړوي، همدا رنګه تفسیر او هغه کتابونه چې د قرآن آیتونه پکې وي رااخستلی شي، او بې اودسه ته د مصحف لیکل او اجوره پرې اخستل جایز دي پرته لدې چې لاس یې ورسره ولګیږي، او جایز دي چې له وریښمو پوښ ورکړل شي، قران کریم ته شا اړول او یا طرف ته یې پښې غځول او داسې نور کارونه چې د قرآن کریم حرمت پکې تر پښو لاندې کیږي جایز ندي. او په

سرو او سپينو زرو د مصحف سينګارول، د عشرونو(لسيزو)، د سورتونو نومونه، د آيتونو شمېر او داسې نور شيان چې د صحابه په وخت کې نه و؛ ليکل يې مکروه دي

او په نا پاکه شي د قرآن کريم ليکل او يا هغه کلمات چې د الله ياد پکې وي حرام دي، که چېرته پرې وليکل شو نو وينځل يې واجب دي، کله چې مصحف د ډيرې کارونې له امله زيات زوړ شو چې نور د کتنې اخستلو نه و بايد په يو محفوظ ځای کې خښ کړل شي، ځکه عثمان رضي الله عنه مصحفونه د قبر او منبر تر منځه ښخ کړل .

(سيرت خو د عثمان-رضی الله عنه- څخه نقل دي چې هغه کله په یو قرءت باندې مصحف ولیکه نو هغه حکم وکړ چې پدې قرءت به قران لولئ او نور مصاحف يې د مصلحت په بنا وسيزل).

د نفلي لمونځونو کول مطلقا په ټولو وختونو کې جايز دي، پرته له هغه وختونو چې منع ترې راغلې ده، او د شپې لمانځه ته هڅول شوي دي، او هغه د ورځې له لمانځه څخه غوره دی، او غوره ده چې له خوب کولو وروسته وشي، څکه ناشئة الليل همدې ته ویل کیږي چې سړی ورته له خوبه راپاڅيږي، نو کله چې راويښ شو الله دې یاد کړي او هغه څه دې ووايي چې رانقل شوي دي؛ چې څنې يې دا دي: "لا إله إلا الله وحده لا

شريك له له الملك وله الحمد وهو على كل شيء قدير ، الحمد لله وسبحان الله ولا إلٰه إلا الله والله أكبر ولا حول ولا قوة إلا بالله" بيا يې كه ووېل: اللّٰهُمَّ اغفر لى، او يا يې دعا وكړه قبوله به شي، او كه اودس او لمونځ يې وكړ نو لمونځ به يې قبول شي بيا به ووايي: الحمد لله الذى أحيانا بعد ما أماتنا و اِليه النشور، لا اِله اِلا أنت وحدک لا شريک لک سبحانک أستغفرک لذنبى وأسألک رحمتک. اللّٰهُمَّ زدني علماً ولا تزغ قلبي بعد إذ هديتني وهب لي من لدنك رحمة إنك أنت الوهاب، الحمد لله الذي ردّ علي روحي وعافاني في جسدي وأذن لي بذكره. بيا به مسواک ووهي، نو كله چې لمانځه ته پاڅېده كه يې غوښتل نو د فرضي لمانځه په خبر دي

سبحانک اللّٰهُمَّ ... ووايي او يا يې بل څه سره غوښتل چې پيل يې کړي لکه:

(يا الله زمونږ ربه! ټول ثنا او ستاينه تا لره ده، ته د آسمانونو او د ځمکې پالونکی يې، او ستاينه او صفت تا ته دی، ته د آسمانونو او د زمکې او هغه څه چې په دې دواړو کې دي، رب (څښتن) يې، او ثنا او ستاينه تا ته دي، ته د آسمانونو او د ځمکې او د هغو څه چې په دې دواړو کې دي رڼا کونکی يې، ته حق يې، او ستا وينا هم حق (رښتيا) ده، او ستا ژمنه هم حق ده، او له تا سره مخامخ کېدل هم حق دي، او جنت هم حق دی، او اور (د جهنم) هم حق دی، او قيامت هم حق دی، يا الله! ما تاته غاړه اېښې ده، او پر تا مې ايمان

روارې، او پر تا مې توکل کړی، او تا ته مې جګړه دروړې، او پر تا فیصله کوم، نو ما ته بخښنه وکړه له هغو ګناهونو چې ما مخکې کړي او وروسته رانه کېږي، او هغه چې ما پټ او ښکاره کړي، ته مخکې کوونکی او وروسته کوونکی ذات يې، نشته په حقه سره معبود پرته له تا، او له تا پرته بل څوک د عبادت وړ نشته). او که يې خوښه وه نور (لاندې الفاظ) دې هم ورزیات کړي. "اللّٰهُمَّ رب جبريل وميكائيل وإسرافيل فاطر السموات والأرض عالم الغيب والشهادة أنت تحكم بين عبادك فيما كانوا فيه يختلفون اهدني لما اختلف فيه من الحق بإذنك إنك تهدي من تشاء إلى صراط مستقيم"

ای د جبریل، میکائیل او اسرافیل ربه! د زمکې او آسمانونو پیدا کوونکیه، په پټو او ښکاره و خبر ذاته، ته پریکړه کوې د خپلو بندګانو تر منځه په هغه څه کې چې هغوی پکې یو له بل سره مخالفت لري، کله چې خلک ستا په اجازې سره حق ته درسیدو لپاره یو له بل سره مخالفت کوي نو ماته سمه لار راوښیه، په رښتیا ته نېغې لارې ته لار ښوونه کوې هغه چاته چې وغواړې.

او سنت طریقه دا ده چې د تهجدو پیل په دوو لنډو رکعتونو سره وکړي، د دې لپاره چې په دوامداره توګه یې وکړي، او کله چې ترې پاتې کیږي نو قضا یې راوړي.

او مستحب دي چې سهارني او بيګاني، د ويده کيدو او راپاڅېدو پرمهال، کورته د ننوتلو او راوتلو پر مهال او داسې نورو وختونو او ځايونو کې مسنون اذکار **ووايي**، او نفلي لمونځ په کور کې غوره دی، او بايد چې ټينګار پرې وشي که چېرته هغه لمونځ و چې په جماعت سره نه کېده، حال دا چې څه خبره نشته که نفلي لمونځ په جماعت سره وشي پدې شرط چې عادت و نه ګرځول شي، او مستحب دي چې سهار مهال ډير استغفار وويل شي، او که له چانه تهجد قضا شوي وي نو د ماسپښين له لمانځه څخه دې يې مخکې راوګرځوي، او په ملاسته د نفلو کول صحيح ندي.

او د ځاښت لمونځ هم سنت دی، وخت يې د منع شوي وخت له پای ته رسيدو وروسته پيليږي او له زوال څخه مخکې پای ته رسيږي، هغه وخت يې کول غوره ده چې لمر ښه راسور شي، او هغه دوه رکعته دي او که زيات شول نو ښه ده.

د استخارې لمونځ سنت دی، کله يې چې د يو کار کول غوښتل نو له فرضو نه پرته دې دوه رکعته لمونځ وکړي او بيا دې ووايي: "اللّٰهُمَّ إني أستخيرك بعلمك وأستقدرك بقدرتك وأسألك من فضلك العظيم فإنك تقدر ولا أقدر وتعلم ولا أعلم وأنت علام الغيوب، اللّٰهُمَّ إن كنت تعلم أن هذا الأمر - هغه کار چې دی يې غواړي دلته يې بايد يادونه وکړي- خير لي في ديني ودنياي

ومعاشي وعاقبة أمري (عاجله وآجله) فاقدره لي ويسره لي ثم بارك لي فيه وإن كنت تعلم أن هذا الأمر شر لي في ديني ودنياي ومعاشي وعاقبة أمري فاصرفه عني واصرفني عنه واقدر لي الخير حيث كان ثم رضني به."

اى الله! زه له تانه مشوره او د خير غوښتنه کوم، ستا له کامل او پوره علم او لوی قدرت څخه د پرېکړې غوښتنه کوم، او ستاد لوی فضل څخه ستا نه غواړم، بې له شکه چې ته په هر څه ځواکمن یې او زما هيڅ په وس پوره ندي، ته په هر څه ښه پوهېږې زه نه پوهيږم. اى الله! که ستا په علم کې وي چې دا کار زما لپاره په دنيا او اخرت کې ګټور دى نو راته يې غوره

کړې، آسان او برکتي يې کړې، او که ستا په علم کې وي چې دا کار زما لپاره په دنيا او اخرت کې ګټور ندی نو له ما يې چپ کړې او په کوم کار کې چې زما لپاره خير وي هر چيرې چې وي ما پرې ښاد او خوش کړې. بيا دې مشوره وکړي، او د استخارې پر مهال بايد د کولو او يا نه کولو هوډ و نه لري، (يعني ټول واک او اختيار دې الله ته وسپاري).

تحية المسجد او له اودس نه وروسته لمونځ کول (او د ماښام او ماخوستن تر منځ و خت په عبادت تيرول) سنت دي. او د تلاوت سجده موکد سنت ده؛ واجب نده، دليل يې د ابن عمر قول دی: چاچې سجده وکړه ثواب يې وشو او چا چې ونه کړه نو ګناه پرې نشته، په

موطأ کې یې روایت کړی دی، دا سجده د هغه څلورو سجدو څخه ده چې غوړ یې نیولی وي سنت ده. څوک چې په سپرلۍ و که مخ یې هر لورې ته و په اشاره دې سجده وکړي، روان به په زمکه د قبلې لورې ته سجده کوي او اوریدونکی به سجده نه کوي د هغه روایت له مخې چې له صحابه و څخه راغلی دی، ابن مسعود یو تلاوت کوونکي هلک ته وویل: سجده وکړه ځکه چې ته زمونږ امام یې.

د هر نوي، ښکاره، عام او یا ځانګړي نعمت پر مهال د شکر سجده مستحب ده.

او کله چې داسي یو څوک وګوري چې الله په دین او بدن کې امتحان کړی وي نو ودې وایې: الحمد لله

الذی عافاني مما ابتلاک به و فضلني علی کثیر ممن خلق تفضیلا.

ثنا او صفت الله لره دي؛ هغه ذات چې زه یې ژغورلی یم له هغه(مصیبت) څخه چې ته یې پرې اخته کړی یې، او په خپلو ډیرو مخلوقاتو یې غوره والی را کړی دی.

د نهي وختونه (چې له لمانځه څخه پکې منع راغلې ده) پنځه دي:

د سهار له لمانځه څخه وروسته تر دې چې لمر راوخیژي، او کله چې لمر راوخیژې تر دې چې د یو غشي په اندازه پورته شي، کله چې لمر د اسمان په منځ وي تر دې چې زوال وکړي، او د مازدیګر له لمانځه څخه وروسته، تر

دې چې لمر ډوبېدو ته نږدې شي، او له هغه څخه وروسته تر دې چې ډوب شي، او د فرضي لمونځونو قضا راوړل پدې وختونو کې جايز دي، د نذر پر ځاى کول، د طواف دوه رکعته، او د جماعت راګرځول کله چې ودرېږي او دى په جومات کې وي ، او د جنازې لمونځ په دواړو اوږدو وختونو کې کېږي.

دا باب د جماعت (جمعې) د لمانځه په اړه دی

د جماعت لپاره لږ تر لږه د دوه نفرو شتون شرط دی، پرته د جُمعې او اختر له لمونځونو څخه، حکم یې په تولو واجب دی، که د سفر او یا اقامت په حالت کې وي آن که د ویرې په حالت کې هم وي، الله تعالی فرمایلي: [کله چې د مسلمانانو په منځ کې او دجنګ په حالت کې په لمانځه ولاړ وې] ایت.

په جماعت سره لمونځ کول د منفرد په پرتله اوه ویشت درجې فضیلت لري، او جماعت په مسجد کې اداء کیږي. عتیق

(ازاد د امامت لپاره د مریي په پرتله) غوره دی، همدا رنګه هغه جماعت غوره دی چې د لمونځ کوونکو

شمېر پېکې زيات وي همدارنګه چې مسجد په لرې واټن کې وي، د رسمي امام په شتون کې به څوک د جماعت لپاره پرته د امام له اجازې څخه نه مخکې کيږي، مګر دا چې ناوخته کړي نو بيا مخکې کېدل مکروه ندي، دليل يې د أبو بکر او عبد الرحمن بن عوف عمل دی.

کله چې لمونځ ودريده نو په نفلو ودريدل جايز ندي، او که چيرته جماعت ودريده او دی په نفلو کې و نو پوره دې کړي خو لنډ به يې کوي، چا چې له امام سره يو رکعت لاندې کړ؛ جماعت يې لاندې کړی دی، جماعت د امام سره په رکوع لاندې کولو لاندې کيږي، او تحريمه تکبير د رکوع د تکبير ځای نيسي دليل

يې د زيد بن ثابت او ابن عمر عمل دى او له صحابه کرامو څخه د دوى دواړو مخالفت هيڅ ندى کړى.

او د دواړو تکبيرونو راوړل غوره او د هغه چا له مخالفت نه د وتلو غوره لار ده چې واجب يې ګڼي، که چيرته له امام سره د رکوع نه وروسته يو ځاى شو نو رکعت يې ندى نيولى او د امام متابعت پرې لازم دى، د هغه چا رکعتونه چې پاتې وي تر هغه به نه پورته کيږي تر څو چې امام دواړو لورو ته سلام نه وي ګرځولى، که چيرته يې امام د سهوې د سجدې پر مهال لاندې کړ، نو ندي ورسره يو ځاى کيږي او که چيرته تري جماعت تللى و نو ورته مستحب دى چې لمونځ ورسره وکړي، دليل يې د پيغمبر صلى الله عليه وسلم

قول دی: "من يتصدق على هذا فيصلي معه" پر ده به
څوک صدقه وکړي چې لمونځ ورسره وکړي.

پر مقتدي د قراءت ویل واجب ندي، دلیل یې د الله
تعالی دا قول دی: {وإذا قريء القرآن فاستمعوا له و
أنصتوا لعلكم ترحمون}.

او کله چې قرآن لوستل کیږي، نو تاسو هغه په غور سره
اورئ او خاموشه اوسئ، د دې لپاره چې پر تاسو رحم
وکړی شي.

احمد ویلي: پدې د ټولو اجماع ده چې دا آیت د لمانځه
په اړه نازل شوی.

په خفیه لمونځونو کې د قراءت لوستل د صحابه کرامو
او تابعینو ډیری علماوویه اند سنت دي، دوی پدې اند

دي چې په خفيه لمونځونو کې د امام پسې قراءت ويل شته د هغه چا خلاف چې لوستل يې واجب ګڼي او پدې سره اختلاف هم له منځه ځي، مګر د دلايلو پر اساس يې پرېږدو هغه مهال چې امام لمونځ په جهر کوي، او د جماعت لمانځه پر افعالو به له امام څخه وروسته پيل کوي پرته لدې چې وروسته ورڅخه پاتې شي، او يو ځاى ورسره ښکته پورته کېدل مکروه دي، او ورڅخه مخکې کېدل حرام دي، که چېرته يې سهواً ورڅخه مخکې رکوع او يا سجده وکړله بېرته دې راوګرځي او له امام پسې دې ادا کړي او که چېرته يې له پوهې سره بيا هم دا کار ونه کړ لمونځ يې باطل شو، او که له امام څخه د عذر له امله په يو رکن کې وروسته

پاتې شو نو مثال يې لکه پر امام د مخکې کېدونکې په خير دى، او که چيرته د عذر له امله و لګه: خوب، بې پروايي او يا د امام د عجلې له امله نو رکن دې ادا کړي او بيا دې امام لاندې کړي، او که د عذر له امله ترې يو رکعت وروسته پاتې شو نو په نور لمانځه کې دې د امام متابعت وکړي او پاتې شوى رکعت دې د امام له سلام څخه وروسته راوګرځوي، او که چيرته داسې څه راپېښ شول چې له امله يې ځنې مقتديان لمونځ پرېښودلو ته اړ کيږي نو ورته پکار دي چې لمونځ لنډ کړي، خو په دومره چټکۍ سره يې کول چې نور مقتديان ورپسې رسيدنه و نه کړلاى شي مکروه عمل دى.

د دويم ركعت په پرتله په لومړي ركعت كې قراءت اوږدول سنت دي، او امام ته مستحب دي چې ځنډ وكړي تر څو ركعت نيوونكي ركعت راونيسي، خو پدې شرط چې دا كار په مقتديانو سخت تمام نه شي.

د امامت لپاره لومړيتوب هغه څوك لري چې قران ښه لوستلی شي.

او دا چې پيغمبر صلى الله عليه وسلم ولې ابو بكر صديق د أُبي او معاذ په شتون كې امامت ته مخكې كړ سره لدې چې هغوی ترې په قراءت كې زيات مهارت درلوده نو دا د دې لپاره تر څو هغوی ته وروښايي چې هغه د لوی امامت لپاره هم لومړيتوب لري، او نورو ويلي: د دې وينا سره چې د خلكو امامت دې د قرآن

ښه لوستونکي وکړي، که چېرته په قراءت کې سره برابر وو نو بیا دي په سنت ډېر پوه امامت وکړي، نو هغه پدې پوه وو چې ابوبکر تر ټولو ښه قران لوستونکی او په سنتو تر ټولو ښه پوه و، ځکه هغوی به تر هغه نور آیتونه نه زده کول تر څو به چې د زده شوو آیتونو پر معنا پوه نه شول او تر څو به يې چې عمل پرې نه و کړی لکه څرنګه چې ابن مسعود وایي:

په مونږ کې به چې چا لس آیتونه زده کړل نورو ته به نه اوښته تر څو به يې چې د هغوی معنا نه وه زده کړې او عمل به يې پرې نه و کړی.

او د مسلم مرفوع روایت دی له ابو مسعود البدری څخه. (يؤم القوم أقرؤهم لكتاب الله فإن كانوا في

القراءة سواء فأعلمهم بالسنة فإن كانوا في السنة سواء فأقدمهم هجرة فإن كانوا في الهجرة سواء فأقدمهم سناً)

د خلکو امامت به د قرآن غوره لوستونکی کوي، که چېرته په قراءت کې سره برابر وو نو پر سنتو پوه به يې کوي، که چېرته پر سنتو پوهه کې سره برابر وو نو بيا به يې په هجرت کې مخکښ کوي، که چېرته په هجرت کې سره هم برابر وو نو بيا به يې د ډېر عمر والا کوي.

او هيڅوک به د چا په کور کې امامت او د هغه پر ځای کېناستل نه کوي پرته د هغه له اجازې څخه، او په صحيحينو کې راغلي: «**ستاسو تر منځه به مو ستر امامت کوي**». او د أبو مسعود په ځينو الفاظو کې

راغلي: «که چیرته سره په هجرت کې برابر وو نو په اسلام کې مخکښ باید امامت ته وړاندې شي.»

چا چې په اجوره امامت وکړ لمونځ نه ورپسې کیږی، ابو داود ویلي، له احمد څخه د هغه امام په اړه پوښتنه وشوه چې وایي: روژه کې به درله په دومره او دومره امامت کوم نو ویې یل: له الله څخه بخښنه غواړم ، او څوک به وي چې د ده تر شا لمونځ وکړي؟!. او څوک چې ودریدلی نه شي تر شا یې لمونځ نه کیږي مګر دا چې د کلي امام وي - او هغه د مسجد رسمي امام دی چې کله معیوب شو نو تر شا به یې لمونځ کوي، او کله چې امام لمونځ وکړ او بې اودسه و او یا پرې پلیتي نښتې وه او د لمانځه وروسته پرې پوه شو، نو مقتدیان

به لمونځ نه راګرځوي خو امام به يې يوازې راګرځوی، او مکروه دي چې د داسي يو قوم امامت وشي چې ډيری خلک يې په حقه سره بد ګڼي او هغه مقتدي چې اودس يې کړی وي ورته جايز دي د هغه چا پسې لمونځ وکړي چې تيمم يې وهلی وي.

سنت دا دی چې مقتديان د امام شاته ودريږي، دليل يې د جابر او جبار حديث دی کله چې دوی دواړه د هغه نبي او چپ طرف ته ودريدل نو دواړه يې د لاسونو څخه ونيول او شاته يې ودرول.

(دا حديث) مسلم روايت کړی دی.

او دا چې ابن مسعود د علقمة او الأسود تر منځه ولې په لمانځه کې ولاړ و جواب يې ابن سيرين داسې کړی چې هلته ځای تنګ و.

که چېرته مقتدي يو تن و نو د امام ښي لاس ته دې ودرېږي، او که يې چپ لاس ته ودريده نو ښي لورې ته دې راتاو کړي او پدې سره يې تحريمه تکبير نه باطلېږي، که چيرته مقتديان يو نارينه او بل ښځه وو نو نارينه دې ښي لاس او ښځه دې شاته ودرېږي، دليل يې د مسلم په روايت د أنس حديث دی او دا غوره ده چې صف امام ته نږدې وي همدارنګه غوره ده چې ټول صفونه يو بل ته نږدې وي او امام بايد د صف د منځ په برابری ودرېږي.دليل يې د پيغمبر – صلى الله

علیه وسلم - قول دی: «امام منځ ته کړئ او تش ځایونه بند کړئ»

او په کوچني سره صف جوړول صحیح دي.

دلیل یې د أنس قول دی: زه او یتیم یې تر شا په صف کې ودریدلو او بوډۍ زمونږ تر شا ودریده، او که جلا یې لمونځ وکړ نه صحیح کیږي، او که چیرته مقتدي ته امام او یا وریسې صفونه ښکاریږي لمونځ یې سم دی اګر که صفونه یو د بل پسې متصل نه وي، همدارنګه که یو هم و نه ویني او تکبیر واوري، ځکه د تکبیر په اوریدلو سره وریسې اقتدا کول امکان لري، نو ګویا داسې به وي لکه چې ګوري یې، خو که چیرته یې تر منځه لار وه او صفونه یو له بل څخه بیلبیدل نو لمونځ

يې نه صحيح کيږي، خو د الموفق ابن قدامه او نورو تاکنه دا ده چې د صفونو په قطع کيدو سره د اقتدا مخنيوی نه کيږي او په دې اړه کوم دليل او يا اجماع نشته.

او مکروه عمل دی چې امام له مقتديانو څخه پورته (جګ) ودريږي، ابن مسعود حذيفه ته وويل: آيا خبر نه وې چې هغوی به لدې څخه منع کوله؟ ويې ويل: ولې نه.

شافعي د ثقه راويانو په اسناد سره روايت کړی دی.

او د ممبر د پاټکي په اندازه په لږ پورته ودريدو کې کومه خبره نشته.

دليل يې د سهل حديث دی **چې هغه صلی الله عليه وسلم په منبر په لمانځه ودريده بيا د سجدې لپاره په شا لاندې راكوز شو او سجده يې وكړه**، الحديث.

او د متقدي په پورته ودريدو كې كومه خبره نشته، ځكه ابو هريرة د جومات په سر د امام پسې لمونځ وكړ، شافعي روايت كړی دی.

او د فرض لمانځه پسې ځای پر ځای د امام لپاره د نفلو كول مكروه دي، دليل يې د المغيره حديث دی په مرفوع روايت سره چې ابو داود روايت كړی دی خو احمد ويلي: دا حديث پرته له علي څخه له بل چا نه پيژنم، همدا رنګه مقتدي به له امام څخه مخكې نه رخصتيږي دليل يې د پيغمبر صلی الله عليه وسلم قول

دی: "زما څخه په رکوع، سجده او رخصتیدو کې مه مخکې کیږئ" او له امام څخه پرته د بل چا لپاره په جومات کې د یو ځانګړي ځای ټاکل چې پرته له هغه ځایه په بل ځای کې فرض لمونځ نه کوي مکروه عمل دی ځکه پیغمبر صلی الله علیه وسلم لدې څخه منع فرمایلي ده چې یو څوک دې د اوښ په څیر یو ټاکلی ځای ناستی ځانته وټاکي.

او د جُمعې او جماعت پرېښودلو کې هغه څوک معذور ګڼل کیږي چې ناروغ وي، د مال په ضایع کېدو ویریږي او یا دا چې د مال په ساتلو ګمارل شوی وي، ځکه هغه سختي چې لدې امله ورسره مخ کیږي زیاته ده لدې چې جامې یې په باران سره لمدې شي چې هغه

بيا په اتفاق سره عذر دی؛ دليل يې د عمر قول دی:

چې پيغمبر صلی الله عليه وسلم به د سفر پر مهال په سړه(يخه) او يا بارانۍ شپه کې خلکو ته لمانځه ته د بلنې پر مهال وويل: صلوا فی رحالکم، يعنې په خپلو استوګنځايونو کې لمونځونه وکړئ، دا حديث دواړو (بخاري او مسلم) تخريج کړی دی.

او دواړه له ابن عباس څخه روايتوي چې هغه صلی الله عليه وسلم خپل مؤذن ته د جمعې په ورځ چې باراني ورځ وه وويل: " کله دې چې أشهدُ أن محمداً رسول الله وويل: نو ورپسې داسې مه وايه چې: حیَّ علی الصلاة، (يعنې لمانځه ته راشئ) بلکه ووايه: صلوا فی بيوتکم: يعنې په کورونو کې لمونځونه وکړئ" نو لکه خلکو

چې دا خبره بنه و نه ګڼله، نو ویې ویل: **دا کار زما خخه غوره چا؛ - یعني رسول الله صلی الله علیه وسلم - کړی دی او ما بده وګڼله چې تاسې په ختهو او چکړو کې له کورونو راوباسم.**

همدا رنګه جومات ته د هغه چا راتګ چې هوږه او یا پیاز یې خوړلی وي مکروه دي، آن که په مسجد کې هیڅوک هم نه وي، ځکه په بد بويي سره پرښتې ازاریږي.

(دا باب د عذر د خاوندانو د لمانځه په اړه دی)

پر ناروغ واجب دي چې فرض لمونځ په ولاړه وکړي، دليل يې د عمران حديث دی:

((په ولاړه لمونځ وکړه، که دې نشو کولی نو په ناسته يې وکړه، که دې نشو کولی نو په اړخ (ملاسته) يې وکړه)).

دا حديث امام بخاري روايت کړی دی.

نسائي دا الفاظ ورزيات کړي دي (که دې نشو کولی نو، ستوني ستاق يې وکړه) او د رکوع او سجدې لپاره به د توان په اندازه په سر سره اشاره کوي، دليل يې د پيغمبر صلى الله عليه وسلم دا قول دی: (کله مې چې

په يو کار درته امر وکړ، نو څومره چې ترې کولی شئ وېي کړئ).

همدا رنګه کله چې د باران، ختو او چکړو له امله د ککړېدو ويره وه نو پر سپرلۍ د پاسه چې ولاړه او يا روانه وي فرض لمونځ کیږي؛ دليل يې د يعلى بن أمية حديث دی چې ترمذي روايت کړي او ويلي دي: پدې حديث د اهل علمو په اند عمل کيږي.

مسافر به په ځانګړې توګه څلور رکعتي لمونځ لنډوي، او ورته روا دي چې په رمضان کې بوزه شي، خو که د مقيم پسې يې جماعت کاوه نو لمونځ به پوره کوي. او که چيرته د خپل ضرورت په خاطر استوګن شو او د ټاکلي

اقامت نیت یې نه درلوده او پدې هم نه پوهېده چې کارونه به یې کله خلاص شي، یا دا چې باران او یا هم ناروغۍ ایسار کړ، نو تل به قصر کوي. او د سفر اړوند حکمونه څلور دي: قصر(لمونځ لنډول)، جمع(دوه وخته لمونځونه یو ځای کول)، مسحه کول، فطر(بوزه کېدل)

او د مسافر لپاره په یو وخت کې د ماسپښین او مازدیګر، همدارنګه د ماښام او ماخوستن لمونځونه یو ځای کول روا دي (د دواړو لونځونو څخه د یو لمانځ په وخت کې مثلا و ماسپښین د لمانځه په وخت کې مازدیګر ورسره یوځای کړي او بالعکس همدا شان د ماښام د لمونځ سره ماخوستن وکړي او بالعکس-جمع التقدیم و التاخیر-).

خو پرېښودل يې غوره دي، پرته له هغو کسانو چې په عرفه او مزدلفه کې لمونځونه يو ځای کوي، او پرته له هغه ناروغ شخه چې په نه کولو ورته مشقت او سختي ورپېښېږي، ځکه پېغمبر - صلى الله عليه وسلم - پرته له ويرې او سفر شخه لمونځونه جمع کړي دي، همدا رنګه د مستحاضې لپاره چې يو ډول ناروغي ده د لمونځونو يو ځای کول ثابت دي. د احمد دليل دا دی چې ناروغي له سفر شخه سخته ده او ويلي يې دي: د لمونځونو يو ځای کول د اقامت په حالت کې د اړتيا او يا بوختيا له امله وي او وايي: پېغمبر صلى الله عليه وسلم صلاة الخوف(د ويرې لمونځ) په شپږو او يا اوو طريقو روا کړی او تولې جالز دې، او د سهل حديث

چې دی نو زه یې انتخابوم. او هغه د ذات الرقاع لمونځ دی یوه ډله ورسره ودرېدله او بله ډله د دښمن لورې ته شوه، نو هغه چې ورسره وه یو رکعت لمونځ یې پرې وکړ، خپله ولاړ پاتې شو، او هغوی شاته خپل لمونځ پوره کړ، بیا وګرځېدل او د دښمن لورې ته صف شول، هغه بله ډله راغله او پاتې رکعت یې له هغوی سره وکړ بیا همداسې ناست پاتې شو، شاته خلکو خپل پاتې لمونځ پوره کړ بیا ورسره یو ځای شول او ورسره یې سلام وګرځاوه. دا حدیث متفق علیه دی، او دا هم روا دی چې هرې ډلې ته په جماعت سره جلا جلا لمونځ ورکړي او سلام وګرځوي. دا حدیث امام احمد، ابو داود او ترمذي روایت کړی. پدې لمانځه کې د وسلې

اخستل مستحب دی، دلیل یې د الله تعالی قول دی: [او خپلې وسلې دې واخلي] او که ویل شوي و چې واجب دي نو دلیل به یې درلوده، د الله تعالی د دې قول له وجهې: {او په تاسو څه ګناه نشته که تاسو ته د باران له امله ضرر رسیږي او یا ناروغه یاست چې خپلې وسلې کیږدئ}.

او کله چې ویره ډیره شي، نو په پیاده او سواره لمونځ کوئ، قبلې ته مخامخ کیږئ او که نه ورته مخامخ کیږي، څکه الله تعالی فرمایي: [**که چیرته ویریدئ نو پیاده او سپرلی باندې (لمونځ) وکړئ**] د توان په اندازه به اشاره کوي، او سجده به د رکوع په پرتله لږه ټیټه

وي، او که د امام متابعت نا ممکن وو نو جماعت کول ورته روا ندي.

(باب دی په بیان د جمعې د لمانځه کې)

هغه (د جمعې لمونځ) په هر مسلمان، بالغ، عاقل، نر، آزاد، پداسې یو ځای کې استوګن چې ټول ځای په یو نوم یادیږي(کلی) فرض عین دی، او که داسې څوک ورته حاضر شو چې واجب پرې ندی هم ورڅخه منل کیږي، که یو رکعت یې راونیوه د جمعې لمونځ دې پوره کړي کنه د ماسپښین دې پوره کړي، او باید دوه خطبې ترې وړاندې وویل شي، پدې خطبو کې به د الله تعالی حمد او ثنا، دوه د شهادت کلمې، پر داسې څه وصیت چې زړونه ورپړدوي کوی او همدې ته خطبه ویل کیږي، یا به پر منبر او یا جګ ځای خطبه کوي، او کله چې خطبې ته راوځي او خلکو ته مخ کړي نو پر

مقتديانو به سلام اچوي، بيا به د اذان تر وخته پورې کېني، دليل يې د أبو داود په روايت د ابن عمر حديث دى. او د دوه و خطبو تر منځ به لنډه ناسته کوي لکه په صحيحينو کې چې د ابن عمر په حديث کې راغلي، خطبه به په ولاړه کوي ځکه چې پيغمبر صلى الله عليه وسلم کړې ده، او مخې ته به ګوري او خطبه به لنډه کوي. د جمعې لمونځ دوه رکعته دى، قراءت به پکې په جهر سره لولي، په لومړي رکعت کې به الجمعه او په دويم کې به المنافقون سورتونه وايي، او يا به سبح اسم ربک الأعلى او الغاشية سورتونه وايي پدې ټولو کې صحيح احاديث شته، د جمعې د ورځې د سهار په لمانځه کې به الم السجده او د الإنسان سورتونه وايي، او په

دوامداره توګه د دې کار کول مکروه دي. او که اختر د جمعې په ورځ و د جمعې لمونځ له هغو ټولو ساقط شو چې د اختر لمانځه کې حاضر وو پرته له امام څخه چې له هغه نه جمعه نه ساقطیږي.

د جمعې له لمانځه څخه وروسته سنت دوه رکعته او یا څلور رکعته دي، او مخکې ترې سنت نشته، بلکه د نفلو کول مستحب دي څومره چې وغواړي، غسل کول، مسواک وهل او خوشبويي لګول ورته سنت دي او تر ټولو ښایسته جامې به اغوندي، او باید پیادل وختي جومات ته لاړ شي، او د دویم اذان په اوریدلو سره جومات لورې ته په خشوع او عاجزۍ سره خوځیدل واجب دي او امام ته به نږدې کیني، په دغه

ورځ باید زیاته دعا وکړي پدې هیله چې د قبلیدو له وخت سره سمون وخوري، ډیره هیلمندي شته چې د قبلیدو وخت د مازدیګر له لمانځه څخه وروسته د ورځې وروستۍ شیبه وي، نو د مازدیګر له لمانځه څخه وروسته دې په طهارت سره د ماښام لمانځه ته انتظار وباسي نو دی به د لمونځ کوونکي حکم ولري. د جمعې د شپې او ورځې پر مهال به پر پیغمبر صلى الله علیه وسلم زیات درود وایي، د خلکو په اوږو اوړیدل مکروه دي مګر دا چې خالي ځای یې ولیده او پرته لدې چې پر اوږو واوړي بله لار نلري، او بل څوک به له ځای څخه نه پاڅوي تر څو خپله پکې کیني آن که مریي او یا زوی یې هم وي، څوک چې جومات ته ننوت

او امام خطبه کوله نو نه به کيني تر دې چې دوه رکعته لنډ لمونځ وکړي، د امام د خطبې پر مهال به خبرې او ساعت تيري نه کوي، دليل يې د پيغمبر صلی الله عليه وسلم قول دی: «چا چې تېږو کې لاس وواهه نو عبث کار يې وکړ». دا حديث ترمذي صحيح ګڼلی، او ځوک چې خوب ويوړ له يو ځای څخه دې بل ځای ته لاړ شي، ځکه پيغمبر صلی الله عليه وسلم پدې امر کړی دی.

(دا باب داخترونو د لمونځونو په اړه دی)

که چېرته له زوال څخه وروسته پوه شو چې اختر دی، نو سبا ته دې خلک عيدګاه ته وباسي او لمونځ دې پرې وکړي، د لوی اختر لمونځ وختي او د کمکي اختر لمونځ ناوخته کول سنت دي، همدا رنګه د کمکي اختر لمانځه ته له وتلو وړاندې تاق عدد خرما خوړل سنت دي او په لوی اختر کې به تر هغه څه شی نه خوري تر څو يې چې لمونځ نه وي کړی، په کومه لار چې د اختر لمانځه ته تللی په بله لار به بيرته راګرځي، او سنت دي چې په نږدې بيديا (صحرا) کې وشي، دوه رکعته لمونځ به کوي، (په لومړي رکعت به) تحريمه تکبير وايي بيا به وريسې شپږ تکبيرونه کوي او په دويم رکعت کې به

پنځه تکبیرونه کوي د هر تکبیر سره به لاسونه پورته کوي او سبح اسم ربک الأعلی او الغاشية سورتونه به پکې لولي، کله چې وزګار شو خطبه به وايي، نه به ورځخه مخکې او نه هم وروسته نفل لمونځ کوي. په اخترونو کې د تکبیرونو ویل سنت دي، په جوماتونو او لارو کې به یې په ښکاره وايي، او په کلو او باندو کې به یې په جهر سره وايي، او د اختر په دوو شپو کې به پرې ډېر ټینګار کوي او کله چې د اختر لمانځه ته وځي او د ذی الحجې د میاشتې په لسیزه کې به په مطلقو تکبیرونو په لومړۍ ورځ ځانښت مهال پیل کوي او مقید تکبیرونه به د عرفې په ورځ د سهار له لمانځه څخه وروسته پیلوي او د تشریق د وروستۍ ورځې تر

مازدیګره پورې به یې وایي، او سنت دي چې د ذي الحجې په لسو ورځو کې د نیکو عملونو په ترسره کولو کې زیات زیار وویستل شي.

(باب دی په بیان د لمر د بې نوره کیدلو پر مهال لمونځ کولو کې)

وخت يې له كسوف څخه پيليږي تر دې چې روښانه شي، کول يې مؤکد سنت دي؛ په سفر او اقامت دواړو کې کيږي تر دې چې ښځې به يې هم کوي، د الله يادول، دعاء، استغفار، د مريي ازادول او صدقه ورکول پکې سنت دي، کله چې لمونځ وشو او لمر/سپوږمي نه و روښانه شوی دويم ځل لمونځ نه کيږي، بلکه الله به يادوي، توبې به وباسي تر دې چې روښانه شي، او خلک ورته پدې الفاظو سره رابلل کيږي (الصلاة جامعة).

دا لمونځ دوه رکعته په جهر سره کیږي، پدې که به قراءت، رکوع او سجده اوږدوي، په هر رکعت کې دوه رکوع ګاني کیږي خو د دویمه رکوع به د اولې په پرتله لنډه وي، بیا به تشهد وایي او سلام به ګرځوي، که چیرته روښانه شول نو رکعتونه دې لنډ کړي، د پیغمبر صلى الله علیه وسلم د دې وینا د وجې: **نو لمونځ او دعا وکړئ تر دې چې هغه څه درڅخه لرې شي چې درباندې راغلي.**

(باب دی په بیان د باران د لمانځه کې)

د استسقاء لمونځ په اقامت او سفر کې مؤکد سنت دی، او طریقه یې د اختر د لمانځه په څیر ده، او سنت دي چې باید د ورځې په لومړی برخه کې وشي، دې لمانځه ته به په ،خشوع، عاجزی او مات زړه سره وځي، دلیل یې د ابن عباس حدیث دی چې ترمذی صحیح ګڼلی دی، (امام) به خلکو ته لمونځ ورکړي بیا به یوه خطبه ووایي او زیات استغفار به پکې وایي، زیاته دعا به کوي او دواړه لاسونه به د دعا پر مهال پورته کوي او وایي به: اللّٰهُمَّ اسقنا غيثاً مغيثاً هنيئاً مريئاً مريعاً غدقاً مجللا سحاً عاماً طبقاً دائماً نافعاً غير ضار عاجلا غير آجل ، اللّٰهُمَّ أسق عبادك وبهائمك وانشر رحمتك وأحيي

بلدك الميت اللّٰهُمَّ أسقنا الغيث ولا تجعلنا من القانطين، اللّٰهُمَّ سقيا رحمة لا سقيا عذاب ولا بلاء ولا هدم ولا غرق، اللّٰهُمَّ إن بالعباد والبلاد من اللأواء والجهد والضنك ما لا نشكوه إلا إليك : "اللّٰهُمَّ أنبت لنا الزرع ، وأدر لنا الضرع وأسقنا من بركات السماء وأنزل علينا من بركاتك اللّٰهُمَّ إنا نستغفرك إنك كنت غفاراً فأرسل السماء علينا مدراراً"

او مستحب دي چې د دعا پر مهال قبلې ته مخ کړي، بیا به څادر په څټ کړي داسې چې ښی به چپ او چپ طرف به يې ښي طرف ته واړوي، څکه پیغمبر صلی الله علیه وسلم خلکو ته شا واړوله، مخ يې قبلې

ته کړ بیا یې څادر په شټ کړ، دا حدیث متفق علیه دی.

او قبلې ته د مخ اړولو پر مهال به خفیه دعا کوي، که چېرته خلکو د لمانځه پسې یې د باران دعا وغوښته او یا د جمعې د په خطبه کې نو په سنت یې عمل کړی دی. او مستحب دي چې د باران په لومړیو شیبو کې ودریږي؛ خپل د کور سامان او خپلې جامې وباسي تر څو پرې باران وورېږي، بیا به درې ته ووځي چې کله اوبه وبهیدې او اودس به وکړي او کله چې باران وګوري نو ودې وايي: "اللّٰهُمَّ صیباً نافعاً"

ای الله! ګټور باران یې وګرځوې.

او کله چې اوبه زياتې شوې او د باران د زياتېدو ويره پيدا شوه، مستحب دي چې ووايي: (اللّٰهُمَّ حوالينا ولا علينا اللّٰهُمَّ على الظراب والآكام وبطون الأودية ومنابت الشجر).

اى الله زمونږ څخه يې واړوه په مونږ يې بس کړه په کندوږ او ډيرکيو او خوړونو او د شينکو په ځيونو يې ووروه.

او د باران د وريدو پر مهال به دعا کوي او وايي به:

مطرنا بفضل الله ورحمته.

او کله چې وريځ وګوري او يا باد راوالوځي نو د الله نه دې د هغه د خير سوال وکړي او له شر څخه دې پناه وغواړي، او باد ته کنځل کول جايز ندي، بلکه داسې

به وايي: اللّٰهُمَّ إني أسألك من خير هذه الريح وخير ما فيها وخير ما أرسلت به وأعوذ بك من شرها وشر ما فيها وشر ما أرسلت به اللّٰهُمَّ اجعلها رحمة ولا تجعلها عذاباً ، اللّٰهُمَّ اجعلها رياحاً ولا تجعلها ريحاً.

او کله چې د برښنا او تندر غږونه واوري نو وايي به: اللّٰهُمَّ لا تقتلنا بغضبك ولا تهلكنا بعذابك وعافنا قبل ذلك سبحان من سبح الرعد بحمده والملائكة من خيفته.

او کله چې د خره هنګا او د سپي غپا واوري نو: اعوذ بالله من الشيطان الرجيم دي ووايي.

او کله چې د چرګ اذان واوري نو د الله تعالی څخه دې د هغه د فضل سوال وکړي: (اللّٰهُمَّ انی اسالک من فضلک) دې ووایې.

(دا باب د جنازو په اړه دی)

په اتفاق سره درملنه روا ده او دا کار د توکل سره په ټکر کې ندی، داغل مکروه دي او پرهېز کول مستحب عمل دی، او په حرامو شیانو سره علاج کول ناروا دي که هغه د خوراک په ډول وي او که د ثبناک او که یا ناروا اوازونه وي (لکه سندرې وغیره)، د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د دې وینا له وجې: **«په حرامو سره درملنه مه کوئ»**

بندونه حرام دي، او هغه عبارت له تعویذ او یا سورې شوې مرۍ ځخه دي چې په غاړه کې اچول کیږي، د مرګ زیات یادول او چمتوالی نیول ورته پکار دي، او د ناروغ پوښتنه کول، او که ناروغ د خپلې ناروغتیا په

اړه خلکو ته څه وايي کومه خبره نده خو شکايت به نه کوي وروسته لدې چې د الله تعالی ثنا ياده کړي، او الله ته صبر کول لازم دي، الله تعالی ته شکايت کول د صبر سره په ټکر کې عمل ندی، بلکه انسان بايد دا کار وکړي او بايد په الله تعالی نيک ګمان وکړي، او د مرګ هيله به نه کوي د هغې ناروغتيا له امله چې پرې راغلې ده، او څوک چې د مريض پوښتنې ته ځي د روغتيا دعا به ورته کوي، او که چېرته يې ځنکدن و نو مستحب ده چې "لا إله إلا الله" ورته تلقين شي، او قبلې ته يې مخ شي، کله چې وفات شو بايد سترګې پرې پټې شي، او کورنۍ به يې پرته له نيکو ويناوو بل څه نه وايي، ځکه پرښتې پر هغه څه آمين وايي چې

دوی یې وايي، بیا به په یوې تڅکې سره پټ کړای شي، او د قرضونو په خلاصولو یې باید تلوار وشي، او غاړه یې خلاصه شي، که نذر او یا کفاره پرې پاتې وي باید ترې ادا شي، دلیل یې دا قول د نبی کریم صلی الله علیه وسلم دی: «د بنده روح د هغه له قرض سره تړلی وي تر دې چې ترې ادا کړی شي» ترمذي حسن بللی دی.

او سنت دي چې په چمتو کولو یې تلوار وشي، دلیل یې د پیغمبر - صلی الله علیه وسلم - دا قول دی: «پکار نده چې د مسلمان جسد یې د کورنۍ تر منځ وځنډیږي».

(دا حدیث) ابوداود روایت کړی دی او نعی مکروه ده او هغه یې د مرګ اعلانول دي

مړي ته غسل ورکول، جنازه پرې کول، بارول، کفن ورکول او د قبلې لورې ته يې خښول فرض کفايي دي، او په دې کړنو د اجورې اخستل مکروه دي، او همدا رنګه له اړتيا پرته له خپل کلي نه بل ته د جنازې وړل هم مکروه دي، او سنت دي چې مړي ته غسل ورکوونکی لومړی د اودس په غړو پيل وکړي او لومړی يې ښي اړخونه ومينځي، هر غړی به درې او يا پنځه ځلې وينځي او يو ځل هم بسنه کوي، که چېرته حمل له څلورو مياشتو زيات و او ولويده غسل ورکول کيږي او جنازه پرې کيږي، دليل يې د پيغمبر - صلى الله عليه وسلم - دا قول دی: «**په (سقط) غورځيدلي لمونځ کيږي او مور او پلار ته يې د بخښنې او رحمت**

دعا غوښتل کيږي» ترمذي صحيح بللی او لفظ يې داسې دی: **(او په کوچني لمونځ کيږي).**

چاته چې د اوبو د نشتون له کبله د غسل ورکول نه کيدل نو تيمم دې ورته ووهل شي، او کفن ورکولو کې واجب دي چې بايد ټول بدن يې پټ شي، که چيرته يې بسنه نه کوله، عورت دې پټ کړای شي او بيا دې سر او خوا او شا پټ کړي او پاتې جسد دې په غوړکو او پاڼو سره پټ کړي، او د جنازې پر مهال به امام د نارينه مړي د سينې او ښځينه مړي منځ ته برابر ودريږي او تکبير به ووايي؛ فاتحه به ولولي بيا به تکبير ووايي او په نبی صلی الله عليه وسلم به درود ووايي بيا به تکبير ووايي او مړي ته به دعا وکړي او بيا

به څلورم تکبير ووايي او له لږ ځنډ وروسته به ښي لور ته سلام وګرځوي او د هر تکبير سره به لاسونه پورته کوي، او پخپل ځای به پاتې شي تر دې چې پورته شي، دا له عمر څخه روايت شوي دي، او چا چې جنازه کې ګډون نه وي کړی ورته مستحب دي چې بيا پرې جنازه وکړي او له خښولو څخه وروسته يې پر قبر جنازه وکړي اګر که يو ټولی د خلکو هم وي دا کار تر يوې مياشتې کولی شي. او که په شپه کې خښ کړل شي باک نه لري، البته د لمر ختلو، لويدلو او کله چې لمر د آسمان په منځ وي خښول يې مکروه دي او سنت طريقه ده چې جنازه په بيړه ويوړل شي البته په ډېر تيز مزل سره نه، او د جنازې پسې دتلونکو لپاره کېناستل

مکروه دي تر څو چې د خښولو لپاره جنازه اېښودل شوې نه وي، او وریسې خلک به عاجزي کوونکي او د خپل راتلونکي په اړه فکر او سوچ کوي، او مسکا کول او په دنیوي چارو کې خبرې کول مکروه دي. او قبر ته د ننه کولو پر مهال مستحب دي چې د پښو له خوا ورننه شي البته که ستونزه نه وي، او مکروه دي چې د سري قبر ته دې پرده ونیول شي او دسړي لپاره مکروه ندي چې د ښځې مړی خښ کړي او بیا محرم. (لحد غوره دی) له سملات ښخه، او ډوبول او پراخول یې سنت دي، په تابوت کې یې خښول مکروه دي، او د سپارلو پر مهال به یې: بسم الله وعلی ملة رسول الله وايي، او د قبر سره له دفن ښخه وروسته په ولاړه دعا

کول مستحب دي، او څوک چې حاضر ول ورته مستحب دي چې درې لپې خاورې پرې د سر لخوا واړوي.

د يوې لويشتې په کچه د قبر لوړول مستحب دي او له دې پورته کول يې مکروه دي، دليل يې علي - رضى الله عنه - ته د پيغمبر صلى الله عليه وسلم دا وينا ده: **هيڅ مجسمه پرته له ورانولو او هيڅ لوړ قبر پرته له هوارولو مه پرېږده.** (دا حديث) مسلم روايت کړې دی.

اوبو پرې پاشل کېږي او وړې تږې پرې د خاورو د ساتلو لپاره اېښودل کېږي او په تېږه او يا کوم بل څه سره يې په نخښه کول پروا نه لري، د هغه څه له امله چې د عثمان بن مظعون د قبر په اړه روايت شوي دي،

د قبر پخول او د پاسه پرې ودانۍ جوړول ناروا دي، او د ودانیو ورانول واجب دي، او د قبر له خپلې خاورې پرته پرې نورې نه اړول کیږي ځکه لدې منع راغلې ده. (دا حدیث) ابوداود روایت کړی دی.

د قبر ښکلول، جوړول، خوش بویه کول، د پاسه پرې کېناستل او اودس ماتی کول پرې ناروا دي، همدا رنګه د قبرونو تر منځ اودس ماتی کول هم ناروا دي.

او پر قبر یې د روغتیا غوښتل، همدا رنګه د ډیوې روښانه کول او پرې د مسجد ودانول حرام دي او باید چې ونړول شي، او له څپلیو/بوټانو سره به په هدیره کې نه ګرځي، د حدیث د وجې نه.

احمد ویلي: اسناد یې جید دی.

او له سفر کولو پرته قبرونو ته ورتګ سنت دي، دليل يې د پيغمبر - صلى الله عليه وسلم قول دی: «دريو جوماتونو ته له تګ پرته نورو ځايونو ته د کډو ترل ناروا دي» او ښځو ته قبرونو ته تلل ناروا دي ، دليل يې د پيغمبر - صلى الله عليه وسلم - دا قول دی: «قبرونو ته پر تلونکو ښځو الله لعنت ويلی او هغه چې جوماتونه پرې ودانوي او ډيوې پرې روښانه کوي». سنن والاو روايت کړی دی. د قبر مسح کول(لاس پرې کشول)، نږدې ورسره لمونځ کول، او په وړاندې يې د دعا لپاره ورتګ مکروه او منکر کارونه دي بلکه د شرک له ځانګو څخه دي، او څوک چې قبرونو ته ورځي او يا پرې تېرېږي داسې به وايي: «السلام

عليكم دار قوم مؤمنين وإنا إن شاء الله بكم لاحقون يرحم المستقدمين منّا ومنكم والمستأخرين نسأل الله لنا ولكم العافية ، **اللّٰهُمَّ لا تحرمنا أجرهم ولا تفتنا بعدهم واغفر لنا ولهم.**

په ژوندي باندې د سلام پر مهال د معرفې او يا نكرې په صيغه سلام اچولو كې اختيار لري، پر سلام پيل سنت او ځواب يې واجب دى(راجح قول دا دى چې سلام ويل او جواب وركول دواړه واجب دي په حديثو كې د امر صيغې راغلي او مطلق امر وجوب افاده كوي)، او كه څوك له چا سره مخ شو او سلام يې پرې واچاوه او بيا دويم ځل او دريم ځل ورسره مخ شو سلام به پرې اچوي، او د سلام پر مهال تېتېدل جايز ندي،

او په بيګانه ښځې به سلام نه اچوي مګر که زړه وه چې اشتها ورته نه راتله، او د رخصتۍ (له مجلس څخه دتلو پر مهال به هم سلام اچوي او کله چې خپلې کورنۍ ته ورداخل شو داسې به وايي:

اللّٰهُمَّ إني أسألك خير المولج وخير المخرج بسم الله ولجنا وبسم الله خرجنا وعلى الله توكلنا.

او لاس ورکول سنت دي د أنس حديث يې دليل دی، او ښځې ته لاس ورکول روا ندي او په کوچنيانو به سلام اچوي، کوچنی به په لوی، لږ په ډيرو او سپور پر پياده سلام اچوي.

که یو چا ورته د بل سړي سلام ورساوه، ورته مستحب دي چې ووايي: وعليک وعليه السلام، يعني پر تا او هغه دواړو دې سلام وي.

دوه نفره چې يو له بل سره مخ کيږي ورته مستحب دي چې هر يو يې د سلام پيلولو ته وړانديوالی وکړي او لدې الفاظو به نه زياتوي: السلام عليکم ورحمة الله وبرکاته.

او کله چې خوله وازی (اررږمی) وکړي نو تر خپلې وسې دې کوښښ وکړي چې تير يې کړي که چيرته پرې غالب شو نو خپله خوله دې په يو څه سره بنده کړي، او کله چې پرنجی کوي نو خپل مخ دې پټ او غږ دې بند کړي او الحمد لله دې په لوړ غږ سره ووايي ترڅ

دي چې ورسره ناست خلک يې واوري، او اوريدونکی به يې وايي: يرحمک الله، بيرته به پرنجی کوونکی په جواب کې ورته ووايي: **يهديکم الله ويصلح بالکم.**

او چا چې د پرنجي پر مهال **الحمد لله** ونه ويل، نو **يرحکم الله** ورته نه ويل کيږي، خو که چېرته يې دويم او دريم ځل پرنجی وکړ بيا دي ورته يرحمک الله ووايي او د روغتيا دعا دي ورته وکړي.

څوک چې د چا ځای ته ورننوځي نو د اجازې غوښتل پرې واجب دي، خواه که هغه خپلوان وي او يا بيګانه، نو که اجازه يې ورکړه (داخل دې شي) کنه بيرته دې وګرځي، اجازه غوښتل درې ځلې دې او لدې به يې نه

زياتوي، او د اجازې غوښتلو طريقه داسې ده (چې ووايي):

السلام عليكم.

آيا راتلای شم؟

او هغه ځای كې كيني چېرته چې ناست خلك خلاص شي، او د دوه نفرو تر منځ به جداوالی نه راولي مګر په اجازه يې.

او مستحب دي چې غمجن ته د مړي تعزيت (په صبر مصيبت زده ته تلقين كول) وشي، او د تعزيت لپاره كېناستل مكروه دي، او كوم ځانګړې الفاظ ورته نشته، بلكه غمجن به صبر كولو ته هڅوي او د أجر

یادونه به ورته کوي، مړي ته به دعا کوي، غمجن به داسې وايي:

الحمد لله رب العالمين، إنا لله وإنا إليه راجعون اللّٰهُمَّ أجرني في مصيبتي واخلف لي خيراً منها.

او که د دې آيت پر مصداق يې عمل وکړ او لمونځ يې وکړ {واستعينوا بالصبر والصلاة} نو غوره ده.

ابن عباس دا کار کړی دی، صبر کول واجب دي، او په مړي ژړا کول مکروه ندي، خو چغې وهل اوستاینې کول حرام دي، او پیغمبر - صلى الله عليه وسلم له:

صالقه، حالقه او شاقه ښځه بېزاره دی؛ صالقه هغه ښځه ده چې د مصيبت پر مهال چغې وهي، حالقه هغه

ښځه ده چې خپل سر خريي، او شاقة هغه ده چې خپلې جامې څيرې کوي او ښکاره بې صبري حرامه ده.

(دا کتاب دی په بیان د زکات کې)

په (اوبنانو، غواګانو، مېږو)، د زمکې حاصلاتو، نقدو، او سوداګریزو توکو کې په پنځه شرطونو واجب دی:

1. اسلام
2. آزادي
3. د نصاب پوره کېدل
4. پوره ملکیت
5. او یو کال پرې تېرېدل

او د کوچني او لیوني په مالونو کې واجب دی؛ له عمر، ابن عباس او نورو څخه روایت دی او هیڅ مخالف یې ندی پېژندل شوی.

او هغه څه چې پر نصاب واوختل په شمیر سره پکې واجب دی مګر هغه عدد چې د دوو فرضو تر منځه وي (**مثلا له پنځو اوښانو پورته تر نهو پورې**)، او نه په هغه حیواناتو کې چې په ناټاکلي وقف شوي وي لکه جوماتونه، او هغه زمکه چې په ټاکلي وقف شوي وي له غلې څخه یې زکات ورکول کیږي، او څوک چې په مالداره قرض ولري لکه:

قرض او مهر نو له هغې ورځې چې دی یې مالک شوی دی د زکات کلني جریان ته شاملیږي او هغه مهال به یې زکات ورکوي چې کله یې ټول او یا یوه برخه لاسته راوړه.

همدا د صحابه و له اجماع څخه څرګندیږي، اګر که لاس ته راوړل شوی مال نصاب ته هم نه وي رسیدلی.

او که له لاسته راوړلو يې وړاندې زکات ورکړي ترې قبليږي څکه چې د واجبېدو سبب يې موندل شوی دی، خو تر لاسته راوړلو وروسته ورکول يې يو رخصت دی، نو دا د زکات د تعجيل (له وخته مخکې) ورکول ندي، او که چېرته يې يوه برخه د نصاب په لاس کې وه او نور يې قرض او يا ورک و نو هغه څه چې په لاس يې لري د هغه زکات دې وباسي، همدا رنګه په هغه قرض کې هم واجب دی چې په مالداره نه وي، او يا غصب شوی وي او هغه چې په سختۍ لاسته راوړل کیږي؛ کله يې چې لاسته راوړي دليل يې هغه عام

روايتونه دي چې له علی او ابن عباس څخه روايت شوي دي، او کله يې چې د مال ګټه لاسته راوړه نو زکات پکې نشته تر دې چې کال پرې نه وي تېر شوی مګر د خرېدونکو حيواناتو بچي او د تجارت ګټه د ابن عمر د وينا له امله: (تازه زيږېدلی پرې وشمېره خو ترې اخله يې مه).

دا حديث مالک روايت کړی دی او د علي د وينا له امله چې له صحابه وو يې څوک مخالف ندی پېژندل شوی.

او ګټه به په لاس کې له شته مال سره يو ځای کوي که نصاب ته رسيدلی و او له خپل جنس څخه يې و او يا يې په حکم کې راته لکه: سپين زر له سرو زرو سره،

نو که چیرته د نصاب له جنس څخه نه و او نه د هغه حکم ته شاملیده، نو هغه لره خپل حکم دی.

دا باب د (اوښانو، غواګانو او مېږو د زکات په اړه دی.

زکات واجب ندی مګر په سائمة کې **(هغه چې د کال ډېری وخت خپله څرېږي)** خو که چېرته یې ورته واښه په بیه اخستل او یا یې ورته راټولول نو په هغې کې زکات نشته او هغه درې ډوله دي:

(لومړی یې) اوښان دي؛ زکات پکې نشته تر دې چې پنځو ته و نه رسیږي، بیا پکې یو پسه دی.

او په لسو کې دوه پسونه دي، او په پنځلسو کې درې پسونه دي، او په شلو کې څلور پسونه دي؛ پدې ټولو اجماع ده.

کله چې پنځه ویشتو ته ورسیدل نو بیا پکې بنت مخاض ده؛ یو کلنه اوښه.

که بنت مخاض یې نه درلوده، ابن لبون ورکولی شي؛ یعنې دوه کلن اوښ، او په شپږ دېرشو کې بنت لبون (دوه کلنه اوښه) ده، او په شپږ څلوېښتو کې حقة (درې کلنه اوښه) ده، او په یو شپېتو کې جذعة (څلور کلنه اوښه) ده، او په شپږ اویاو کې دوه بنت لبون (دوه کلنې اوښې) دي، او په یو نویو کې دوه حقې (درې کلنې اوښې) دي، او په یو سل او یو ویشتو کې درې دوه کلنې اوښې دي، بیا فرض همدلته ودرېږي داسې چې په هرو څلوېښتو کې یوه دوه کلنه اوښه او په هرو پنځوسو کې یوه درې کلنه، کله چې دوه سوو ته ورسېدل دوه فرضونه

سره برابر شول که یې خوښه وه ځلور (څلور کلنې) دې وباسي او یا یې غوښتل چې پنځه (دوه کلنې) وباسي؛ نو کولی شي.

(دويم) غواګانې دي؛ زکات پکې نشته تر دې چې دیرشو ته نه وي رسیدلې؛ بیا پکې تبیع او یا تبیعة (هغه چې یو کال یې پوره کړی وي) واجبیږي، او په څلوېښتو کې مسنة (دوه کلنه) او په شپیتو کې دوه (یو کلنې) بیا وروسته په هرو دېرشو کې یوه (یو کلنه) او په هرو څلوېښتو کې یوه (دوه کلنه) ده.

(دريم) پسونه دي؛ زکات پکې نشته تر دې چې څلوېښتو ته نه وي رسیدلې، بیا پکې یو پسه کیږي تر دې چې یو سل او شلو ته ورسیږي کله چې یو پرې

زيات شو بيا پکې دوه پسونه دي ترې دې چې دوه سوو ته ورسيږي، کله چې يو پرې زيات شو بيا پکې درې

پسونه کيږي تر درې سوو پورې، بيا پکې خلور پسونه کيږي، بيا وروسته په هرو سلو کې يو پسه دی، له دوی څخه سيرلی (چيلی)، زړه؛ چې سن يې زيات وي، معيوبه، هغه چې عيب ولري، بچی لرونکې چې روزنه يې کوي، بلاربه، چاغه او تر ټولو غوره مال يې ترې نه اخستل کيږي، دليل يې د پيغمبر صلی الله عليه وسلم قول دی: «**مګر ستاسو د منځ مهالي مالونو څخه، ځکه الله تعالی يې درڅخه غوره ندي غوښتي او د بې کاره (حيواناتو په ورکولو يې درته) امر ندی کړی**».

(دا حديث) ابوداود روايت کړی دی، ميږې چې سره ګډې (يوځای) شي نو دوه ډوله مال د يو مال په څېر کيږي.

باب دی په بیان د زکات د زمکې د حاصلاتو کې

په هر هغه شی کې چې په پیمانه او د ذخیره کولو وړ خوراکي توکو او نورو کې په دوه شرطونو واجب دی، لومړی یې نصاب ته رسېدل دي چې پنځه وسقه دی او یو وسق شپېته صاعه دی، او د نصاب د پوره کېدو لپاره د یو کال میوه او کښت یو بل سره یو ځای کیږي د نصاب د پوره کولو د پاره.

دویم: د واجبېدو پر مهال یې باید نصاب په خپل ملکیت کې وي، ځکه په هغه مال کې چې راغونډوي یې، او یا بخشش ورکول کیږي، او یا په لو کولو مزدوري یې اخلي په هغې کې واجب نه دی.

په هغه کښت کې چې له زيار پرته خړوب شوی وي لسمه برخه واجب ده، او هغه چې په زيار سره خړوبيږي د لسمې (عشر) نيمه او هغه چې له دوارو لارو خړوبيږي نو دريمه پر څلورمه.

که له يو بل سره يې توپير درلوده نو هر يو چې ګټور و، او د ناپوهۍ په حال کې لسمه، او د غلو دانو زکات بايد له پاکو او د ميوو له وچو څخه ورکړل شي.

او روا ندي چې د زکات او يا خيرات مال يې بېرته په بيه واخلي، خو که په مېراث کې ورته بېرته راوګرځېده ورته اخستل يې روا دي. او امام (حاکم) به يو تن اټکل کوونکی لېږي او يو تن بس دی، هغه راټولوونکی به د باغ خاوند ته دومره رطب (لمدې)

خرما پرېږدي چې هغه او اولادونو ته يې بسنه وکړي، که يې ورته پرې نښودي نو د مال خاوند ته روا دي چې وايې خلي، او احمد د ميوو راټولول او راشکول د شپې مهال مکروه ګڼلي، او د زکات عشرونه بيا بيا نه اخستل کېږي اګر که کلونه هم پاتې شوي وي، خو چې د تجارت لپاره نه وي، که چېرته ول نو بيا له هر کال څخه اخستل کيږي د هر کال قيمت به يې معلومولای شي.

باب دی په بیان د زکات د سرو زرو او سپینو زرو کې

د سرو زور نصاب شل مثقاله او د سپینو زرو دوه سوه درهمه دی.

او د لسمې څلورمه پکې کیږي، د نصاب د پوره کولو لپاره یو له بل سره یوځای کیږي، همدا رنګه د توکو بیې یو بل سره یو ځای کیږي.

او په روا ګاڼه کې چې (کاریږي) زکات نشته، که چیرته د سوداګرۍ لپاره چمتو شوې وه نو زکات پکې شته، د نر لپاره له سپینو زرو ګوته روا ده او غوره ده چې د چپ لاس په کچۍ ګوته یې په ګوته کړي او احمد دا قول

ضعيف ګڼلې چې ګوته دې د ښي لاس په ګوته کې وکارول شي.

او د سرې او ږنځې لپاره د اوسپنې، زیړو او مسو د ګوتې کارول مکروه دي، پدې اړه يې دليل وړاندې کړى، او روا دي چې د تورې نوکه له سرو زرو او تخته يې سنګارې جوړه شي، ځکه صحابه کرامو - رضى الله عنهم - خپلې تورې په سرو زرو سره سينګارولې، او د ښځو لپاره د سرو او سپينو زرو هر هغه کالى چې اغوستل يې د عادت له مخې دوديز وي روا دي، او په کاليو او هر څه کې مکروه دي چې سړى ځان د ښځې او يا ښځه ځان د سړي په څېر جوړ کړي.

باب دی د تجارتي سامانونو د زکات په باره کې

کله يې چې قيمت نصاب ته ورسيږي او د سوداګرۍ لپاره وي نو زکات پکې واجبيږي. او هغه جايداد او يا حيوان او داسې نور چې د کرايې لپاره وي زکات پکې نشته.

باب دی په بیان د سرسایې کې.

او دا روژه لرونکي ته له بې ځایه او پوچو کړنو څخه پاکوالی دی، په هر مسلمان باندې فرض عین ده کله چې دومره څه ورسره وو چې د اختر په شپه او ورځ د ده د بال بچ د نفقې څخه زیات و یو صاع د خپل ځان له طرفه او هغه څوک چې په ده یې سرسایه لازم ده، او اړ ندی چې د مزدور لخوا یې ورکړي، که چېرته یې د ټولو لخوا نشو ورکولی بیا دې لومړی په خپل ځان پیل وکړي او بیا د نږدې پسې نږدې، او په رحم کې حمل باندې په اجماع سره نشته، او چا چې د رمضان په میاشت کې د یو مسلمان لګښت په غاړه واخست نو د فطر زکات یې هم پرې لازم دی، او روا ده چې د اختر

له ورځې څخه یوه او یا دوه ورځې مخکې ورکړل شي، او د کوچني اختر له لومړۍ ورځې یې وروسته کول پکار ندي، که دا کار یې وکړ ګناهکار شو او قضا به یې راوړي.

او غوره ده چې د اختر په ورځ د لمانځه څخه مخکې ورکړل شي، واجب اندازه یې یو صاع خرما یا غنم یا ممیز یا وربشې او یا پنیر دي، که چېرته یې ونه موندل پر ځای دې په علاقه کې چې کو مروج طعام وي هغه دې ورکړي، احمد کره طعام غوره ګڼلې او د ابن سیرین څخه یې نقل کړې دي،او جایز دي چې ډیرو ته هغه څه ورکړي چې لازم دي ورکول یې یو ته او د دې عکس هم.

باب دی په بیان د زکات ایستلو کې.

چې د ورکولو امکان یې وي نو له خپلې واجبې نیتې یې وروسته کول روا ندي مګر د امام او مستحق د نه شتون له امله، همدا رنګه زکات راټولونکي لره د عذر له امله جایز دي چې وروسته یې کړي د خپل بادار سره یې د قحطۍ او یا بل عذر له وجې پرېږدي لکه لوږه. احمد د عمر په کړنه استدلال کړی دی.

باب دی په بیان د هغه خلکو کې چې مستحق د زکات دي.

دوی اته دي، پرته لدوی نورو ته ورکول يې روا ندي.

دليل يې آيت دی

لومړی او دويم: فقرا او مسکينان دي.

سوال کول روا ندي پداسې حال کې چې څوک دومره څه ولري چې له نورو يې مستغني کوي، او د څکلو اوبو، د کاروني لپاره له چا څخه د يو څه اخستل او يا قرض غوښتلو لپاره سوال کولو کې کومه خبره نشته، همدا رنګه ورېي ته ډوډی ورکول، د بربنډ پټول او د بندي ازادول واجب دي.

دريم: په (بيت الزکات) کې کار کوونکي لکه: راټولوونکی، ليکونکی، شمېرونکی، پيمانه کوونکی.

او له خپلو نږدې خپلوانو جايز ندی، او که امام غوښتل پرته له عقد ښخه دي وليږي او که يې غوښتل ټاکلې څه دې ورته معلوم کړي.

څلورم: هغه چې زړونه يې ساتل کيږي، دوی هغه ملکان دي چې خپل خلک يې له کافرانو تابعداري کوي، په زکات سره يې د اسلام راوړلو په اميد زړونه ساتل کيږي او يا مسلمان ته چې ايمان يې لا پسې غښتلی شي او يا يې په ځير بل اسلام راوړي او يا هغه ته د يو مصلحت په موخه او يا يې شر بند شي، او

مسلمان ته روا ندي چې واخلي هغه څه چې د هغه د شر د دفع کولو په موخه ورکول کیږي لکه رشوت.

پنځم: رقاب؛ دوی هغه مریان دي چې د خپلو ځانونو د ازادولو لپاره یې د خپل بادار سره لیکل کړي وي، همدا رنګه جایز چې د مسلمان اسیر فدیه ترې ورکړل شي کله چې هغه د کافرو په ولکه کې وي، ځکه دا د غاړې ازادول دي، همدا رنګه روا دي چې پدې سره مریي واخستل شي او ازاد شي، دلیل یې دا عمومي وینا د الله تعالی ده: (وفي الرقاب).

شپږم: قرضداران چې دوه ډوله دي:

یو يې هغه دی چې د روغې جوړې په خاطر قرضدار شوی وي، مال يې د دې لپاره په خپل سر اخستی وي تر څو فتنه آرام کړي.

دويم: چا چې د خپل ځان په خاطر د يو روا کار لپاره قرض وکړ.

اووم: **د الله په لار کې**: دوی هغه کسان دي چې د الله په لار کې جنګېږي، دوی ته دومره ورکول کېږي چې د جنګ لپاره ورته بسنه وکړي اګر که اړتيا ورته هم و نه لري، او حج هم د الله په لار کې وتل دي.

اتم: ابن السبيل؛ هغه مسافر دی چې په لاره کې بند پاتې دی دومره څه ورسره نشته چې تر کوره يې ورسوي، نو دومره څه ورکول کېږي چې تر کوره يې

ورسوي اګر که په خپل ځای کې دی (زکات) ته اړتیا نه لري.

که څوک دعوی وکړي چې فقیر دی او مالداري یې نه وه معلومه خبره یې منل کیږي، او که چیرته ځواکمن و او کسب او کار یې معلوم و (زکات) ورکول روا ندي، او که کسب او کار یې معلوم نه و (زکات) ورکول کیږي وروسته لدې چې ورته وویل شي چې د (زکات) اخستل غني او ځواکمن کسبه ته روا ندي، که بیګانه اړمن و خپلوان ته نه ورکول کیږي، داسې به هم نه کوي چې لرې پریږدي او خپلوان ته یې ورکړي، له خپل ځان څخه به په (زکات) ملامتیا نه چپوي، نه به پرې څوک مقرروي، نه به پرې خپل مال ساتي.

نفلي صدقه په هر وخت کې مسنون عمل دی، او په پټه ورکول يې غوره دي، همدا رنګه د روغتيا پر مهال په خوشحالۍ سره او د روژې په مياشت کې، ځکه پيغمبر صلى الله عليه وسلم همداسې کړي دي، او د اړتيا پر مهال؛ الله تعالى فرمايلي: [د لوږې په ورځ کې].

او صدقه په خپلوان باندې خيرات او صله رحمي ده، په ځانګړې توګه کله چې دښمني ورسره ولرې، د پيغمبر صلى الله عليه وسلم د دې قول له امله: «هغه چا چې (خپلوې) درسره پرې کړي ده ورسره يې بيرته جوړه کړه»

بيا ګاونډی، الله تعالى فرمايي: [خپلوان ګاونډی او په خوا کې ګاونډی]

او هغه څوک چې اړتيا يې ډېره وي؛ الله تعالی فرمايي: [يا مسکين ته چې په خاورو ککړ وي] او هغه څه به صدقه نه ورکوي چې ده ته او يا يې قرضدار ته زيان رسوي او يا هغه څوک چې پر ده يې نفقه لازم وي، څوک چې د خپل ټول مال خيرات کول وغواړي او هغه کورنۍ ولري چې په خپل کسب او کار سره يې هغوی ته رسېدل کولی شول، او له ځان څخه پر الله تعالی په ښه توکل کولو باوري و، نو ورته مستحب دي چې دا کار وکړي، دليل يې د صديق کيسه ده، او که داسې نه و نو ورته روا ندي چې دا کار وکړي، او بايد چې بندیز پرې ولګيږي، او هغه څوک چې په تنګسيا صبر نه شي کولای ورته مکروه دي چې ځان د پوره بسايني له

حالت ښخه وباسي، او په صدقه کې پر چا احسان کول حرام دي بلکه لویه ګناه ده او ثواب یې له منځه ځي. او چا چې کوم څه راوویستل چې صدقه یې کړي بیا ورته یو څه پېښ شول ورته مستحب دي چې مخته یې یوسي، او عمرو بن العاص به چې کله سوالګر ته خوراک راوویست او بیا بې و نه موند نو پرېښووده به یې، او په خیرات کې به ښه مال ورکوي، او له خراب څخه به ډډه کوي، نو ښه مال به په صدقه کې ورکوي، غوره صدقه هغه ده چې خپله اولاده یې ورته اړتیا ولري او بیا هم صدقه ورکړي، دا د لاندې خبر سره په ټکر کې ندی «غوره صدقه هغه ده چې له ورکولو

وروسته يې انسان ارمن نه شي». له جهد المقل څخه موخه دا ده چې خپله اولاده يې ورته هم اړتيا لري.

کتاب دی په بیان د روژه کې

د رمضان د میاشتې روژه نیول د اسلام یو رکن دی او د هجرت په دویم کال فرض شوې ده، نو پیغمبر صلى الله علیه وسلم نهه رمضان روژه ونیوله، د شعبان د میاشتې په دیرشمه شپه د میاشتې لیدلو ته کېناستل مستحب دي، او د میاشتې په لیدلو یې د رمضان روژه نیول واجبیږي، که په صاف آسمان کې میاشت ونه لیدل شوه نو دیرش به پوره کوي او پرته له کوم اختلاف نه به بله ورځ روژه ونیسي، کله چې میاشت وګوري تکبير به وایي او وایي به: "اللّٰهُمَّ أهله علينا بالأمن والإيمان والسلامة والإسلام والتوفيق لما تحب وترضاه ربي وربك الله هلال خير ورشد"

د میاشتې د لېدلو لپاره د یو تن عادل وینا منل کیږي، ترمذي له ډېرو علماوو روایت کړی دی، او که چا یوازې ولیدله او ګواهي یې و نه منل شوه، بخپله پرې د روژې نیول لازم دي، او بوزه به نه کوي مګر د خلکو سره یو ځای او کله چې د شوال میاشت وګوري نو نه به بوزه کیږي.

مسافر چې کله د خپل کور کلي نه جلا شو بوزه کیږي به، خو روژه نیول ورته غوره دي د ډېری علماوو تر منځ د اختلاف نه د وتلو له امله، او که حامله او شېدې ورکوونکې پر ځانونو او یا اولادونو یې وېرېدې ورته روا دي چې روژه وخوري، خو که یوازې په اولادونو وېرېدې نو د هرې ورځې پر ځای دې یو

مسکین ته ډوډۍ ورکړي، او د آیت پر بنا که ناروغ له ضرر څخه وېریده نو د روژې نیول ورته مکروه دي، او که څوک د بوډاوالي او یا د داسې ناروغۍ له امله چې د روغتیا هیله یې نه وه له روژې نیولو عاجز و ، روژه دې وخوري او د هرې ورځې پر ځای دې یو مسکین ته ډوډۍ ورکړي، او که ستوني ته یې مچ او یا ګرد ننوت او یا یې پرته له قصده ستوني ته اوبه ننوتې روژه یې نه ماتیږي.

او واجب روژه د شپې څخه له نیت کولو پرته نه صحیح کیږي، او نفلي روژه د ورځې په نیت؛ مخکې او وروسته له زوال څخه صحیح کیږي.

باب دى د هغه څه په اړه چې روژه فاسدوي

چا چې څه وخوړل او يا يې وڅکل او يا يې د پوزې له لارې غوړ او يا نور څه وکارول او ترستونې يې ورسيدل او يا يې ستونی راډک کړ نو استفراق يې وکړ، يا يې خپله خکر ولګاوه او يا يې بل ته ولګاوه روژه يې فاسده شوه، او د چا چې هېر و چې روژه دی په پورته يو کار يې هم روژه نه فاسديږي، او کله چې د سهار په راختلو شکي وي، نو کولی شي تر هغه چې ډاډمن شي خوراک او څښاک وکړي، دالله تعالی د دي وينا له وجې: [او خورئ، او څښئ تر هغه چې تاسو ته سپين تار د سبا له تور تار نه ښه ښکاره (او بيل) شي].

او چا چې په جماع سره روژه ماته کړه نو پر هغه د ظهار کفاره ده د قضا راوړلو سره، او د چا چې شهوت راپاریږي نو ښکلول ورته مکروه دي، او له دروغ ویلو، غیبت کولو، ښکنځلو، چغلي کولو څخه په هر وخت کې ځان ساتل پکار دي خو د روژه لرونکي لپاره زیات ټینګار شوی، او هغه څه چې مکروه دي ورڅخه دي ځان وساتي، که چیرته ورته **چا ښکنځل وکړل** نو ودې وایي: **زه روژه یم.**

کله چې له لمر ډوبیدو څخه ډاډمن شو نو د روژې په ماتولو کې ورته بیړه کول سنت دي، او په غالب ګمان سره هم روژه ماتولی شي، د پیشنمي وروسته کول هم سنت دي خو چې د سهار د راختلو ویره نه وي، د

پیشنمي فضیلت پدې کې دی چې خوراک او څښاک
پکې وشي اګر که لږ هم وي، روژه به په تازه خرماو
ماتوي، که یې و نه موندې نو په وچه خرما، که یې و
نه موندې نو په اوبو، او د روژه ماتې پر مهال به دعا
کوي، چا چې روژه دار ته روژماتی ورکړ، نو د هغه د
ثواب په څېر ثواب یې وشو.

د رمضان په میاشت کې د قرآن کریم زیات تلاوت،
ذکر او صدقه کول مستحب دي، غوره نفلي روژې هغه
دي چې یوه ورځ روژه او بله بوزه وي، له هرې میاشتې
څخه درې ورځې نفلي روژې نیول سنت دي، د أیام
البیض (۱۳،۱٤،۱٥) روژې غوره دي، او د دوشنبې او
پنجشنبي ورځو روژه نیول هم سنت دي، او د شوال له

میاشتې شپږ ورځ اګر که پرلپسې هم نه وي ، او د ذی الحجی د میاشتې نهه ورځې روژه او هغه چې زیات ټینګار پرې شوی نهمه ده چې هغه د عرفې ورځ ده.

او د محرم د میاشتې روژه او غوره يې د نهمې او لسمې ورځې روژه نیول دي، د دوارو تر منځه یو ځای کول سنت دي ، او د عاشورا په ورځ کې چې پرته له روژې نیولو نور هر څه راغلي دي هيڅ اصل نه لري بلکه بدعت دي، او په روژې سره د رجب د میاشتې ځانګړې کول مکروه دي، او هر حدیث چې د روژې په فضیلت او پکې د لمانځه کولو په اړه راغلی دی هغه دروغ دي. او په روژې نیولو سره د جمعې د ورځې ځانګړې کول هم مکروه دي، او د رمضان له پیل نه

وراندې يوه يا دوه ورځې روژې نيول مکروه دي، وصال(روژه نه ماتول شپه او ورځ کې) هم مکروه دي، او د اخترونو او تشريق (يولسم دولسم او ديارلسم د ذى الحجې) په ورځو کې د روژو نيول حرام دي، همدا رنګه ټول عمر روژه نيول مکروه دي، د قدر شپه د عظمت شپه ده، د دعا د قبلېدلو اميد پکـې شته، الله تعالى فرمايي: [د قدر شپه له زرو مياشتو نه غوره ده]

مفسرينو ويلي: دغه شپه په عبادت او غوره عمل سره تيرول د هغو زرو مياشتو له عبادت نه غوره ده چې ادا شپه پکـې نه وي، او د قدر شپه ورته لدې امله ويل کيږي چې د راتلونکـې کال په اړه پکـې هر څه اندازه کيږي او دغه شپه په ځانګړې ډول په وروستيو لسو او

بیا طاقو شپو کې ده، او تر ټولو زيات احتمال د اوه ويشتم شپه ده، او هغه څه چې پيغمبر صلی الله عليه وسلم عائشې - رضی الله عنها - ته ښودلي دي په هغه سره به دعا کوي. (يا الله! ته زيات بخښونکی پتمن يې، بخښنه خوښوې، نو ماته بخښنه وکړه). او الله ډېر ښه پوهېږي. وصلی الله علی محمد و علی آله وصحبه وسلم.

د لمانځه حکمونه

د شيخ الاسلام: محمد بن عبد الوهاب رحمه الله

په مدد د نوم د الله چې ډیر او همیشه مهربان دی شروع کوم.

د لمانځه شرطونه نهه دي:

1. اسلام
2. عقل
3. تمییز
4. پاکوالی
5. د عورت پټول
6. له پلیتۍ څخه ځان ساتل
7. د وخت په داخلېدو پوهېدل

8. قبلې ته مخ کول
9. نیت او اراده.

د لمانځه رکنونه څوارلس دي:

1. په ولاړه لمونځ کول چې په ولاړه قادر وي
2. تحریمه تکبیر او د فاتحې لوستل
3. رکوع
4. له رکوع نه پورته کېدل
5. برابر ودرېدل
6. سجده
7. له سجدې نه پورته کېدل
8. د دوو سجدو تر منځ کېناستل
9. ټول رکنونو په پوره سکون او ارام سره کول

10. ترتیب مراعت کول د ارکانو تر مینځ
11. وروستی تشهد
12. وروستي تشهد ته کېناستل
13. لومړی سلام (د لمانځه څخه په سلام وتل).

د لمانځه باطلوونکي اته دي:

1. په قصدي توګه خبرې کول
2. خندا، خوراک
3. څښاک
4. د عورت لوڅول
5. له قبلې څخه مخ کږول
6. زیات بې ځایه حرکتونه کول
7. د نجاست رامنځته کېدل.

د لمانځه واجبات اته دي:

لومړی: ټول تکبیرونه پرته له تحریمه تکبیر ښخه.

دویم: د امام او مقتدي لپاره د سمع الله لمن حمده ویل.

دریم: د ربنا ولک الحمد ویل.

څلورم: د رکوع تسبیحات.

پنځم: د سجدي تسبیحات.

شپږم: د دوو سجدو تر منځ؛ رب اغفرلی ویل چي یو ځل ویل یي واجب دي.

اووم: لومړی تشهد څکه پیغمبر علیه السلام کړی او په دوامداره توګه یي کړی او امر یي پرې کړی، او کله یي چي هېر شوی دی د سهوې سجده یي کړې ده.

اتم: د تشهد لپاره کېناستل.

د اوداسه فرضونه شپږ دي:

1. د مخ مینځل.
2. د لاسونو مینځل سره د څنګلو.
3. د ټول سر مسح کول.
4. د پښو مینځل سره د ګیټیو.
5. ترتیب او پرله پسیوالی (تر څو مخکې مینځل شوی غړی وچ نه شي).

د اوداسه شرطونه پينځه دي:

1. پاکي اوبه
2. سړی باید مسلمان او د تمیز قوه لرونکی وي
3. کوم مانع موجود نه وي
4. پوستکي ته د اوبو رسیدل
5. او د وخت داخلېدل

شروط الوضوء: الاسلام، العقل، التميز، البسملة فى ابتداء الوضوء، النية، ان يكون الماء الذى يتوضا به طهورا، ازالة ما يمنع وصول الماء الى الجلد.

1. اسلام
2. عقل
3. تمیز

4. باسم الله ویل د اودس په شروع کې نیت
5. پاکې اوبه
6. او هغه شی چې پوستکي ته اوبه نه پریږدي د هغې لیرې کول).

د اوداسه نواقض (ماتوونکي) اته دي:

1. هغه چې له قُبل او دُبر څخه راوځي،
2. په زیاته کچه له بدن نه څه راوتل،
3. په خوب او یا بل څه سره د عقل له منځه تلل،
4. په شهوت سره د ښځې لمسول،
5. د بنی ادم فرجین لمسول،
6. مړي ته غسل ورکول،
7. د اوبښ غوښه خوړل،

8. له اسلام څخه مرتد کېدل؛ الله تعالی مو دي ترې وساتي. والله اعلم.

فهرست

باب دی په بیان د ادابو کې لمانځه ته د تللو پر مهال. 1

باب دی د لمانځه د طریقې په اړه 5

دا باب د نفلي لمونځونو په اړه دی 61

دا باب د جماعت (جمعي) د لمانځه په اړه دی......................... 90

دا باب د عذر د خاوندانو د لمانځه په اړه دی 108

باب دی په بیان د جمعې د لمانځه کې 115

دا باب داخترونو د لمونځونو په اړه دی 120

باب دی په بیان د لمر د بې نوره کیدلو پر مهال لمونځ کولو کې . 123

باب دی په بیان د باران د لمانځه کې 125

دا باب د جنازو په اړه دی 131

دا کتاب دی په بیان د زکات کې 148

دا باب د (اوښانو، غواګانو او میږو) د زکات په اړه دی.......... 153

باب دی په بیان د زکات د زمکې د حاصلاتو کې 158

باب دی په بیان د زکات د سرو زرو او سپینو زرو کې 161

باب دی د تجارتي سامانونو د زکات په باره کې 163

باب دی په بیان د سرسايې کې.................................. 164

باب دی په بیان د زکات ایستلو کې................................. 166

باب دی په بیان د هغه خلکو کې چې مستحق د زکات دي. ... 167

کتاب دی په بیان د روژه کې 176

باب دی د هغه څه په اړه چې روژه فاسدوي 179

د لمانځه حکمونه.. 185